

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

2013

Tomáš Uxa

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Důvody vzniku ozbrojených odbojových
organizací v Československu v letech 1948–1955**

Tomáš Uxa

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Důvody vzniku ozbrojených odbojových
organizací v Československu v letech 1948–1955**

Tomáš Uxa

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.“

Plzeň, duben 2013

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěl poděkovat PhDr. Lukášovi Novotnému, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod	1
2. Poválečný vývoj v Československu a převzetí moci komunisty v únoru 1948.....	5
3. Vrstvy obyvatel, ze kterých se stávali odbojáři	11
4. Důvody ozbrojeného odboje	17
5. Významné akce ozbrojeného odboje	24
6. Soudní procesy s odbojáři a jejich výsledky	38
7. Následky ozbrojeného odboje	49
8. Závěr.....	51
9. Seznam zkratk	54
10. Seznam literatury	55
11. Resumé	58
12. Přílohy.....	59

1. Úvod

Již ze samotného názvu bakalářské práce vyplývá, že se má zabývat ozbrojeným protikomunistickým odbojem v Československu, zejména pak důvody jeho vzniku. Práce se však zabývá i následky odbojové činnosti tak, aby byl pohled na ozbrojený odboj komplexní. Samotné časové vymezení, tedy 1948–1955, je zvoleno ve shodě s většinou historiků, kteří se protikomunistickým odbojem zabývají. V inkriminované době sedmi let byl ozbrojený odboj nejintenzivnější a nejviditelnější. Polovina padesátých let 20. století poté znamenala konec nadějí odbojářů na otevřený konflikt mezi Východem a Západem, ve který doufali ve snaze změnit politický vývoj Československa. Tento fakt způsobil redukci ozbrojeného odporu. Dalším činitelem snížení intenzity odporu byla skutečnost, že se represivním složkám dařilo řadu skupin rozkrývat. Cílem bakalářské práce je představit a interpretovat ucelený pohled na protikomunistický odboj v Československu. Práce vychází z několika metod, především z analýzy a interpretace.

Problematiku odboje po převzetí moci komunisty historici dodnes nevnímají jednotně, ačkoliv právní řád České republiky na něj tak nahlíží, konkrétně formulací § 3 zákona č. 198/1993 Sb., kde ho popisuje jako: „*Legitimní, spravedlivý, morálně oprávněný a hodný úcty.*“¹ Protikomunistický odboj, nazývaný často také jako třetí, budí určité rozpaky, jelikož předchozí odboje označované pořadovou číslovkou byly vedeny vždy proti příslušníkům jiného státu či národa. Odboje během první a druhé světové války měly své vůdčí osobnosti, svá řídicí centra, a to jak doma, tak v zahraničí. Tato kritéria třetí odboj nespĺňuje, ovšem pojícím činitelem všech tří odbojů je fakt, že jejich cílem bylo aktivně dopomoci k nastolení či obnovení demokracie a svobody v Československu.

¹ VEBER, Václav, BUREŠ, Jan a kolektiv, *Třetí odboj*, Plzeň 2010, s. 273.

Bakalářská práce je rozdělena do šesti kapitol. Úvodní kapitola shrnuje vývoj v Československu v poválečných letech až do února 1948, kdy se Komunistická strana Československa chopila moci. Následující kapitola bude pojednávat o občanech ČSR, kteří se rozhodli vystoupit proti komunistickému režimu. Tito obyvatelé budou rozčleněni do určitých vrstev tak, aby bylo patrné, z jaké pozice se rozhodli k odporu, resp. jaké zásadní změny a události iniciované KSČ měly za následek aktivizaci části obyvatelstva proti novému režimu. Na to bude navazovat další kapitola, která analyzuje důvody, proč se tito lidé odhodlali k ozbrojenému odboji. Na několika konkrétních příkladech bude poukázáno na pohnutky, které vedly k razantnímu vystoupení proti komunismu. Zůstane přitom zachováno rozčlenění z předchozí kapitoly, tedy budou analyzovány důvody odboje u jednotlivých vrstev obyvatelstva. V pořadí čtvrtá kapitola se bude zabývat konkrétními akcemi ozbrojeného odboje na území Československa. V této kapitole bude představena i plánovaná činnost, ke které ovšem nedošlo z různých okolností, ať již rozkrytím skupiny nebo emigrací jejích členů. Následující kapitola se zaměří na činnost soudů v procesech s vybranými odbojáři a jejich skupinami. Na základě nastudované literatury bude analyzován postup vyšetřování případů protikomunistického odboje, jejich procesy a udělené tresty. Poslední kapitola bude pojednávat o politických krocích, které byly učiněny tak, aby byl ozbrojený odboj co nejvíce eliminován. Půjde zejména o zabezpečení státních hranic a účinek exemplárních trestů, které měly do značné míry odradit následníky v odboji.

Příprava práce spočívala především ve studiu literatury, které je k danému tématu již poměrně velké množství. Mnoho publikací se zabývá třetím odbojem, ale ozbrojený odpor byl pouhou součástí tohoto celku, takže okruh publikací se značně zmenšil. Zcela nepoužitelná byla literatura, která vznikala před rokem 1989, a to hlavně z důvodu značné

podjatosti a ideologického nádechu, který znemožňoval bližší analýzu ozbrojeného odboje. V kapitole o poválečném vývoji Československa byly nejpřínosnější publikace od Karla Kaplana, který se na toto období specializuje, jmenovitě tituly *Pravda o Československu 1945–1948* a *Pět kapitol o únoru*, kde autor velmi podrobně popisuje poválečný vývoj ČSR a následný komunistický převrat. Pro studium třetího odboje je podstatná kniha *Protikomunistický odboj* od Petra Radosty, kde je popsán vznik a působení mnoha skupin. Ozbrojený odboj je zde zastoupen několika organizacemi, jejichž činnost souvisela s politickými kroky KSČ. Vzhledem k tomu, že se kniha věnuje třetímu odboji jako celku, bylo nutné studium publikací, které se zaměřují na samotný ozbrojený odboj. Jednou z nich je kniha *Protikomunistické puče* od Ivo Pejčocha a Prokopa Tomka, autorů, jež lze nazvat bezesporu odborníky na problematiku třetího odboje, která uvádí a rozšiřuje nové poznatky v tématech, která uváděl již předchozí autor. Tato dvojice historiků popisuje i život členů třetího odboje, prostředí jejich rodiny, činnost za války a po válce. Obsahem knihy je i podrobný popis plánů chystaných převratů, které se ovšem z různých důvodů nakonec neuskutečnily. Publikace čerpá informace zejména ze zpřístupněných archivů tehdejších komunistických složek, citovány jsou zde velmi často i rozsudky soudů vynesené nad odbojáři. Další důležitou publikací, která zkoumá třetí odboj, je kniha *Z letopisů třetího odboje* od autorské dvojice Zory Dvořákové a Prokopa Tomka, která zachycuje politické události v Československu s přímou návazností na odboj. Ovšem i zde je věnována větší pozornost odbojářům, kteří při své činnosti nepoužívali zbraně, proto bylo nutné zde obsažené informace konfrontovat s další literaturou. Z publikací, které se detailně věnují pouze jedné skupině ozbrojeného odporu, poskytla nejvíce informací kniha Tomáše Bursíka, a to *Osud odbojové organizace Černý lev 777*, kde autor seznamuje čtenáře s životy a činností odbojářů a velmi přesně popisuje důvody jejich konání. Není zde ovšem zmíněna odbojová činnost

jiných skupin v regionu. Odbojové organizaci Světlna věnuje Jaroslav Pospíšil značnou část své knihy *Hyeny v akci*. V publikaci lze spatřit polemiku nad informacemi o skupině, které předkládají jiní autoři. Podrobně jsou popsány vyšetřovací metody a přípravy soudů s odbojáři. Tyto poznatky stojí na základě archivního bádání v daném regionu. Neméně důležitým zdrojem informací se pro mne staly webové stránky Ústavu pro studium totalitních režimů, kde jsem našel několik jinde nezmíněných skutečností.

Předložená bakalářská práce se snaží postihnout a interpretovat konání jednotlivých skupin ozbrojeného protikomunistického odboje, které působily na území Československa. K hlavním aktérům těchto událostí patřil jistě vojenský odboj, který se často tvořil z vojáků, kteří působili v době války na západní frontě. Akce protikomunistického odboje z řad armády měly relativně největší naději na úspěch, na čemž se shoduje většina historiků. Plánované protirežimní vojenské puče měly charakter celostátních povstání. Dále pak odboj skupin tvořených především z bývalých partyzánů, jimž se nelíbil politický vývoj ČSR. Akce odbojářů z let druhé světové války byly dobře plánované a lze pozorovat dlouhodobější působení a jistou systematickostí v působení skupin. Zanedbatelný nebyl ani odboj z řad studentstva, či věřících obyvatel, z nichž jen malá část volila zbraň jako prostředek k vyjádření své nespokojenosti. Menší měrou se na ozbrojeném odboji podílelo civilní obyvatelstvo, žijící především ve městech. Jako poslední samostatně zařazená je skupina bratří Mašínů, která dodnes budí vášně široké veřejnosti a snad i právě kvůli této organizaci je i dnes téma protikomunistického odboje velmi živé a frekventované.

2. Poválečný vývoj v Československu a převzetí moci komunisty v únoru 1948

Poválečný vývoj v ČSR byl poznamenán Košickým vládním programem, který vyhlásily strany sdružené v Národní frontě 5. května 1945. Komunistická strana Československa díky proklamaci tohoto programu značně posílila své pozice. Za vzestup preferencí KSČ se značnou měrou podílel sám Sovětský svaz, který byl hlavním spojencem a osvoboditelem československého území. Sama Národní fronta zastávala jakousi funkci koalice politických stran, ze které byly vyloučeny hlavně pravicové strany, jmenovitě agrárníci, národní demokraté a živnostníci. Tyto strany fakticky zanikly a ostatní fungující strany se pokusily získat jejich voličskou základnu. Košický vládní program počítal s velkými změnami v oblasti sociální a hospodářské. Další změnou byla změna správy země, kdy se hlavními institucemi staly národní výbory, které byly voleny československými občany. Čechoslováci mohli nově volit již od osmnácti let. Program z Košic počítal i s potrestáním kolaborantů a zrádců, kterým měl být zestátněn majetek. Nepřímo se počítalo i s odsunem německé a maďarské menšiny. Ohledně zahraniční politiky bylo stanovisko Národní fronty poměrně jasné, a to zejména orientace na SSSR. Nejvíce konfliktní se ukázala otázka Slovenska, jehož zástupci požadovali pro své území větší autonomii v rozhodování o místních záležitostech. V důsledku těchto jednání vznikla slovenská vláda, která se nazývala Sbor pověřenců (Zbor povereníkov).²

Prezident Beneš se po celou dobu pobytu v exilu snažil o tzv. politiku odčinění Mnichova. *„Páteří této politické koncepce byly tři zásady: obnova Československa v předmnichovských hranicích, zahraničně politické zabezpečení proti německé hrozbě orientací na spojení se*

² DVOŘÁKOVÁ, Zora, TOMEK, Prokop. *Z letopisů třetího odboje: historický nástin*, Praha 1992, s. 7.

*SSSR a vybudování vnitropolitických záruk proti opakování Mnichova.*³ Plán na obnovu ČSR v předválečné podobě nemohl být naplněn, jelikož po obsazení Podkarpatské Rusi Rudou armádou nebylo umožněno zástupcům československé exilové vlády znovu získat správu nad tímto územím. Posléze bylo vyhlášeno lidové hlasování, ve kterém místní obyvatelstvo souhlasilo s připojením k sovětské Ukrajině. Tato územní ztráta byla parlamentem ratifikována 22. listopadu 1945 jako ústavní zákon o Zakarpatské Ukrajině. Odstoupení území vítězného státu jeho spojenci bylo v té době zarážející.⁴

Edvard Beneš již během války konzultoval se spojenci poválečné uspořádání Československa ve smyslu národního státu. Z českého pohraničí měli být vysídleni zástupci německého etnika a z jižního Slovenska Maďaři. Zástupci spojeneckých politických kruhů tato řešení podpořili. Odsun německého a maďarského obyvatelstva podpořil prezident tzv. Benešovými dekrety, které měly platnost zákonů. První vlna vysídlení začala ještě před konferencí v Postupimi, která se konala v létě 1945. Tento odsun je znám jako tzv. divoký. Majetek těchto menšin byl povětšinou zestátněn.⁵

Po nutných poválečných opatřeních na stabilizaci sociální a hospodářské politiky byly vyhlášeny první parlamentní volby, které skončily 26. května 1946. KSČ získala v celostátním měřítku 31 procent mandátů, a stala se tak nejsilnější parlamentní stranou. Druhou nejsilnější stranou byli národní socialisté, kteří dosáhli o málo více než poloviny výsledku komunistů. Za těmito stranami následovali lidovci a sociální demokraté. Výsledky ze slovenských okresů byly oproti Čechám rozdílné. Na Slovensku vyhrála Demokratická strana, která v celostátním měřítku

³ KAPLAN, Karel, *Pravda o Československu 1945–1948*, Praha 1990, s. 5.

⁴ KAPLAN, *Pravda o Československu*, s. 15–23.

⁵ Tamtéž, s. 14.

získala 14 procent hlasů, Komunistická strana Slovenska naproti tomu pouze 7 procent. Na základě výsledku voleb byl předsedou vlády jmenován komunist Klement Gottwald.⁶

Nadále pokračovala vláda Národní fronty, ve které viděly nekomunistické strany určitou možnost brzdit či usměrňovat tlak komunistů. Tento pohled na věc se později ukázal jako mylný, jelikož: „*Většina autorů prací věnovaných období od května 1945 do února 1948 se shoduje v názoru, že z hlediska strategie i taktiky byla na poválečný politický vývoj nejlépe připravena KSČ.*“⁷ K dohodám a kompromisním řešením docházelo ve vládě velmi zřídka, protože komunisté podporovaní frakcemi jiných stran málokdy ustupovali návrhům od členů nekomunistických stran.⁸

V průběhu roku 1947 se začalo ukazovat, že komunistická politika ztrácí podporu obyvatelstva. Z jedné části to bylo pobytem Rudé armády na našem území, z druhé části rychle narůstaly hospodářské potíže státu, zemědělství bylo v krizi. Zemědělská produkce prudce poklesla vinou sucha v létě 1947, ale i kvůli novému obyvatelstvu v pohraničních částech republiky, které nemělo se zemědělstvím velké zkušenosti a nedokázalo efektivně spravovat zemědělskou půdu. Demokratické síly v tu dobu naléhaly, aby se konaly nové volby co nejdříve. Nekomunistické strany věřily v dobrý výsledek a zatlačení komunistických stran do pozadí. KSČ se pokusila zvrátit nepříznivý poměr sil na Slovensku, kde zvítězila Demokratická strana. Bezpečnostní orgány spustily rozsáhlé vyšetřování protistátního spiknutí na Slovensku, které mělo poukázat na

⁶ KAPLAN, Karel, *Pět kapitol o únoru*, Praha 1996, s. 167–168.

⁷ PEJČOCH, Ivo, TOMEK, Prokop a kolektiv, *Od svobody k nesvobodě 1945–1956*, Praha 2011, s. 15.

⁸ NEBOJSA, Bořivoj, TOMEK, Prokop, *Zlatá léta padesátá*, Tišnov 1999, s. 9–10.

nespolehlivost Demokratické strany. Toto vyšetřování bylo vedeno účelově tak, aby se zvýšily preference Komunistické strany Slovenska.⁹

KSČ se podařilo prosadit částečné zestátnění velkých průmyslových podniků, a získat tak větší kontrolu nad hospodářstvím země. Dalším sporným bodem se ukázal Marshallův plán, ve kterém USA nabízely hospodářskou a ekonomickou pomoc válkou postiženým zemím. Sovětský svaz sám tento plán odmítl a stejné stanovisko požadoval od svých spojenců, což se mu podařilo například u Polska a Jugoslávie. Českoslovenští zástupci chtěli o přijetí programu hospodářské pomoci jednat. Stanovisko Moskvy ovšem vyznělo tak, že pokud ČSR plán přijme, bude to SSSR považovat za nepřátelský krok. Na základě tohoto ultimáta československá vláda Marshallův plán odmítla a pevně se tak zařadila do východního bloku pod patronací Sovětského svazu.¹⁰

Začátek roku 1948 předznamenával blížící se politickou krizi. Komunisté od nadcházejících voleb očekávali získání nadpoloviční většiny voličů. Lednový průzkum volebních preferencí však ukázal, že KSČ by podpořilo pouze 28 procent voličů, na druhou stranu bylo zřejmé, že absolutní většinu získají národní socialisté s lidovci. Komunisté se rozhodli pro zastrašení protivníků pomocí síly. Ministrům Drtinovi, Masarykovi a Zenklovi byly zaslány balíčky s nastraženou výbušninou. Tuto akci zařídil poslanec za KSČ Jura Sosnar ve spolupráci s Alexejem Čepičkou.¹¹

Politická krize se naplno projevila 13. února 1948, kdy nekomunističtí členové vlády požadovali zastavení odvolávání velitelů SNB, kteří nesympatizovali s komunisty. Rozkazy k odvolání těchto velitelů dával komunistický ministr vnitra Václav Nosek. Komunisté začali

⁹ KAPLAN, Karel, *Pravda o Československu*, s. 180–184.

¹⁰ DVOŘÁKOVÁ, TOMEK, s. 12.

¹¹ NEBOJSA, TOMEK, s. 9.

blokovat činnost vlády a parlamentu, brzdili přípravu nové ústavy a porušovali vládní ustanovení. Na schůzi vlády 17. února odmítl Klement Gottwald provést usnesení z předchozího jednání vlády ohledně velitelů SNB. Ministr Nosek se na jednání nedostavil, jelikož byl předem informován o tom, že jeho opatření vzbudila vlnu kritiky. Na schůzi dali ministři nekomunistických stran najevo, že pokud nebudou splněny jejich požadavky, podají demisi. „*Do Prahy přilétá 19. února sovětský poradce Zorin a nabízí Gottwaldovi vojenskou pomoc.*“¹² Gottwald pomoc sovětské armády odmítl, nicméně jednotky Rudé armády zůstaly dislokovány nedaleko československých hranic. Na dalším zasedání vlády 20. února se o odvolání Noskova nařízení nejednalo, Klement Gottwald se vyhýbal odpovědi. Na protest podalo dvanáct členů vlády demisi, nebyla to ovšem většina, jelikož vláda měla dvacet šest členů. Ve vládě zůstalo deset komunistických ministrů, dva sociální demokraté a dva ministři bez stranické příslušnosti Ludvík Svoboda a Jan Masaryk. Ani jeden z nich demisi nepodal. Již v sobotu 21. února komunisté kontrolovali telefony a rozhlas a vyzývali k zakládání Lidových milicí. V neděli 22. února se v Praze sjelo velké množství odborářů. Následně v pondělí 23. února začalo zatýkání nepohodlných osob, milice obsadily pražské mosty, akční výbory obsadily ministerstva a v sídle národních socialistů proběhla prohlídka. Beneš toho dne přijal odstupující ministry, aby jim vysvětlil své stanovisko. Ve večerních hodinách dorazilo na Hradčanské náměstí kolem 10 000 studentů, kteří chtěli vyjádřit podporu prezidentu Benešovi. 24. února byly vyzbrojeny Lidové milice, z tisku vycházelo pouze *Rudé právo* a v poledne se konala hodinová generální stávka na podporu KSČ. Ve středečních dopoledních hodinách 25. února dal Beneš pokyn k přijetí demisí nekomunistických ministrů. Následně byl na Hrad pozván Gottwald, aby mohl předložit návrh nové vlády, která by měla pouze dvacet pět členů. Prezident Beneš měl strach z nepokojů a krveprolití.

¹² Tamtéž, s. 10.

Nakonec s předloženým návrhem souhlasil a svým podpisem schválil novou vládu.¹³ Klement Gottwald odjel na Václavské náměstí, kde z balkonu prohlásil: „*Občané, občané, občanky, soudruzi a soudružky! Právě se vracím z Hradu od prezidenta republiky. Mohu vám sdělit, že pan prezident všechny mé návrhy, přesně tak, jak byly podány, přijal!*“¹⁴

¹³ VEBER, Václav, *Osudové únorové dny 1948*, Praha 2008, s. 208–230.

¹⁴ NEBOJSA, TOMEK, s. 11.

3. Vrstvy obyvatel, ze kterých se stávali odbojáři

Velké množství obyvatel tehdejšího Československa rozhodně nesouhlasilo s nástupem nové diktatury vedené KSČ. Lidé, kteří nebyli spokojeni s nástupem komunistické moci, a tyto své názory dávali veřejně najevo, se brzy stali nepohodlnými. Stejně tak i lidé, kteří neměli správný proletářský původ, byli často perzekuováni. Tyto perzekuce byly zaměřeny proti profesnímu životu těchto demokraticky smýšlejících lidí, ovšem nebyli ušetřeni ani studenti vysokých škol.¹⁵ V 50. letech zejména studenti práv a medicíny.

Takto postižení obyvatelé neměli mnoho možností výběru. Převážná většina zůstala v ČSR a podřídila se, minimálně navenek, nové vládnoucí straně. Část emigrovala na západ, kde opět našla uplatnění. Nejmenší podíl těchto lidí se rozhodl pro aktivní odpor proti komunistickému režimu. Často šlo o množení tiskovin a letáků, různé sabotáže, službu pro západní rozvědky a odboj se zbraní v ruce. Mnoho lidí účastnících se třetího odboje bylo dříve či později zatčeno, velmi často díky infiltraci Státní bezpečnosti, a odsouzeno.

Vojáci z povolání

Již brzy po únorovém převzetí moci komunisty roku 1948 vedoucí strana pochopila, že ji nemůže ohrozit žádná skupina obyvatelstva tolik, jako armádní sbor,¹⁶ ve kterém v poválečné době působilo mnoho vojáků, účastníků bojů na straně západních, či východních spojenců, nebo zůstali na území Československa jako partyzáni. KSČ proto zahájila očistu armády od nepohodlných a negativně naladěných vojáků, zejména důstojníků.

¹⁵ ČAPEK, Miloslav, *Poražení vítězové: kapitoly z třetího odboje*, Praha 2003, s. 92.

¹⁶ DVORÁKOVÁ, TOMEK, s. 111.

S touto očistou je silně spjato jméno Bedřicha Reicina, mimo jiné agenta NKVD a jeho oddělení Obranného zpravodajství (dále jen OBZ).¹⁷ Z Reicinovy iniciativy bylo vytvořeno několik vykonstruovaných procesů, mezi nejznámější patří procesy s generály Heliodorem Píkou a Karlem Kutlvašem. Sám Reicin se později stal jednou z obětí takového procesu, když komunisté hledali nepřátele ve vlastních řadách.¹⁸ OBZ při formování důstojnického sboru podle představ KSČ postupovalo poměrně metodicky a důsledně. První kroky byly mířeny proti generalitě, dále byly očištěny řady vyšších důstojníků a jako poslední byli prověřováni důstojníci z branných organizací, rozpuštěných po únoru 1948.¹⁹

„To, co se dělo s našimi důstojníky, kteří působili v armádě první republiky, budovali ji, aktivně se účastnili odboje za druhé světové války a stanuli v čele naší poválečné armády, mělo ráz skutečné genocidy.“²⁰ Takové byly poměry v armádě po komunistickém převratu, jelikož si nemohl být nikdo jist, zdali se opatření nebudou týkat i jeho. Postupná likvidace vojáků, především letců, kteří bojovali na západní frontě, se prolínala s likvidací důstojníků ze Svobodovy armády, kteří osvobodovali ČSR z východu. Členové druhého západního odboje byli pro nový režim nepohodlní z důvodu inklinace k demokratickým ideám. Zato členové československých jednotek v SSSR byli nežádoucí kvůli tomu, že poznali realitu sovětského života a poměry v Rudé armádě. Nepohodlní se po čase stali i účastníci domácího odboje, jelikož hlavní zásluhu na domácí rezistenci měla mít výhradně KSČ.²¹

Právě vlivem těchto událostí se již v létě 1948 začaly formovat první ilegální skupiny vojáků, které chtěly nepříznivý vývoj událostí

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ AUGUST, František, *Ve znamení temna*, Praha 2001, s. 245.

¹⁹ BABKA, Lukáš, VEBER, Václav, *Za svobodu a demokracii III., Třetí (protikomunistický) odboj*, Hradec Králové 2001, s. 28.

²⁰ DVORÁKOVÁ, TOMEK, s. 110.

²¹ Tamtéž. s. 111.

zvrátit.²² Tyto skupiny, ať se již zabývaly zpravodajstvím nebo ozbrojeným odporem, byly tvořeny důstojníky a vojáky, kteří za sebou měli vesměs velmi úspěšnou vojenskou kariéru a byli držiteli mnoha vyznamenání z let druhé světové války. Tyto skupiny chtěly nedlouho od února 1948 zajistit převrat a vrátit Československu demokracii. Takovou byla i organizace, která plánovala akci Praha – Žatec, tedy vojenský převrat pod vedením Miloslava Jebavého, a odbojová skupina Pravda vítězí, která měla obdobný cíl, nicméně byla již od počátku infiltrována StB.²³

Bývalí partyzáni

Bývalí partyzáni byli druhou nejpočetnější skupinou, která se odhodlala bojovat proti komunismu se zbraní v ruce. Tito odbojáři měli výhodu v tom ohledu, že partyzánský způsob boje měli dobře zažitý z let války, uměli dobře provádět sabotáže a podobné zastrašovací akce.²⁴ Navíc v poválečných letech nebyl problém opatřit si zbraň, ačkoliv se měly všechny nalezené zbraně odevzdávat, často tomu tak nebylo a tyto zbraně končily na půdách a ve sklepích mnoha lidí.

Tato skupina obyvatel byla většinou z venkova, byli to vlastníci zemědělských usedlostí a půdy. Mnoho z nich si prošlo perzekucemi již za nacistické okupace. Nástup nové diktatury, tentokrát extrémní levice, pro ně znamenal novou hrozbu. Nástup komunismu na vesnicích byl nejviditelnější v podobě kolektivizace a znárodňování.

Mezi nejznámější ozbrojené skupiny z prostředí partyzánů bezesporu patří Hory Hostýnské a Světлана – Jarmila. Dodnes je velmi diskutabilní, do jaké míry byly dvě jmenované skupiny infiltrovány Státní bezpečností.

²² RADOSTA, Petr, *Protikomunistický odboj*, Praha 1993, s. 45.

²³ PEJČOCH, Ivo, TOMEK, Prokop, *Protikomunistické puče*, Cheb 2011, s. 19–33.

²⁴ VEBER, BUREŠ, s. 153.

Studenti vysokých škol

Studentská veřejnost jako nově nastupující inteligence byla do značné míry proti nástupu KSČ pod vedením Klementa Gottwalda. Svědčí o tom i pochod deseti tisíc studentů vysokých škol na Pražský hrad, aby vyjádřili podporu prezidentu Benešovi.²⁵

Po úplném převzetí moci komunisty se stalo běžnou praxí na vysokých školách, že studenti byli v rámci politických prověrek nebo studentských revolučních výborů vylučováni a bylo jim bráněno v dalším studiu. Samotní studenti se do odboje zapojovali hlavně jako informátoři, nebo vydáváním samizdatových novin a jiných tiskovin. Jen malé množství se účastnilo ozbrojeného třetího odboje. Tito studenti se obvykle stávali součástí rozsáhlejších skupin, které již nebyly složeny pouze ze studentstva.

Výjimku tvořila například skupina Šeřík, která byla relativně rozsáhlá, měla své klíky nejen v Praze, ale například i v Plzni a Karlových Varech. Šeřík měl 66 členů, jedním z nich byl i syn spisovatelky Marie Pujmanové, která jinak komunistický režim podporovala.²⁶

Věřící a členové církví

Církvě byly pro komunistický režim překážkou a obtíží. Z církevních kruhů vycházelo mnoho odpůrců komunismu, jelikož v tehdejší Československu převládalo hlavně katolické náboženství, které se s komunistickou totalitou v mnoha ohledech vylučovalo. Katolická církev se stala cílem mnoha represálií ze strany StB. Asi nejznámějším příkladem takového jednání je tzv. Čihošťský zázrak a smrt pátera Josefa Toufara, kdy byla Toufarovi připisována inscenace zázraku a zneužívání

²⁵ NEBOJSA, TOMEK, s. 11.

²⁶ ČAPEK, s. 92–93.

ministrantů. Páter Toufar podlehl svým zraněním způsobených při výslechu.²⁷

Ačkoliv katolické učení hlásí nenásilí, tak můžeme zaznamenat vznik ozbrojené odbojové organizace, která se skládala především ze členů katolické mládeže. Tato odbojová skupina se nazývala Černý lev 777, její vůdčí osobností byl Jiří Řezáč. Skupina působila v jižních Čechách, z počátku se zabývala nenásilnými sabotážemi a šířením letáků. Později zahájila odpor proti komunismu pomocí zbraní a výbušnin.²⁸

Civilní obyvatelstvo

Civilní obyvatelstvo, které nesouhlasilo s nástupem komunismu, mělo nepoměrně menší možnosti nějak aktivně vystoupit proti této diktatuře. Jednak to bylo způsobeno tím, že značná část obyvatelstva žila ve městech, kde by byl ozbrojený střet a následný útěk značně ztížen už jen sítí policejních stanic. Dalším důležitým faktorem byla široká podpora komunistů obyvateli ČSR. Vždyť jen generální stávky konané 24. února 1948 se účastnilo dva a půl milionu pracujících.²⁹

Odpor širokého obyvatelstva byl spíše pasivní než aktivní. Když už lidé s normálním civilním zaměstnáním použili zbraň proti příslušníkům režimu, tak to bylo často v případech ilegálního přechodu hranic. Často se tak dělo u jednotlivců, ale lze zaznamenat i předem domluvené a naplánované akce ozbrojených skupin. Nejznámější takovou akcí je dozajista přejezd vlaku na trati Cheb – Aš. Tento vlak byl v západním

²⁷ MUDROVÁ, Ivana, *Kam značky nevedou III. a další podivuhodné cesty*, Praha 2007, s. 161–167.

²⁸ RADOSTA, s. 94.

²⁹ NEBOJSA, TOMEK, s. 11.

tisku označován jako vlak svobody. Hlavními aktéry byl zubní lékař, výpravčí a strojuvůdce.³⁰

Skupina bratří Mašínů

Skupina bratří Mašínů je vyňata z ostatních podkapitol zcela záměrně, jednak kvůli tomu, že jsou jistě nejznámější ozbrojenou odbojovou skupinou. Dodnes budí jejich činnost největší kontroverze v celé společnosti. Snadno by je šlo zařadit i do předchozích podkapitol, ale jejich činnost je natolik svébytná, že si zaslouží svoji vlastní podkapitolu.

Všichni členové skupiny byli mladí lidé, jejich zkušenosti s druhým odbojem byly spíše sporadické, přesto se v závěru války aktivně účastnili Květnového povstání. Po konci války obdrželi bratři Mašínové vyznamenání od prezidenta Beneše za chrabrost, a to kvůli účasti na povstání, ale také kvůli obtížím, které jim způsobovala německá nucená správa po zatčení jejich otce, významného odbojáře. Oba bratři snili o vojenské kariéře, přesto jim i přes vyznamenání nebylo umožněno vstoupit do armády, důvodem byl buržoazní původ. Takže to, že byli dětmi známého hrdiny druhého domácího odboje, jim fakticky bránilo uplatnit své dovednosti právě kvůli původu. Milan Paumer byl středoškolsky vzdělaný mladý člověk, který se již od dětství znal se syny generála Mašína. Zbyněk Janata i Václav Švéda se podobně jako Paumer znali s Mašínovými, jejich zemědělské usedlosti se nacházely nedaleko od sebe.³¹

³⁰ NAVARA, Luděk, *Příběhy železné opony*, Brno 2005, s. 12.

³¹ BABKA, VEBER, s. 95–96.

4. Důvody ozbrojeného odboje

Celkově lze říci, že aktéři třetího odboje byli nuceni k odporu praktickými dopady konkrétních politicky motivovaných restrikcí KSČ.³² Šlo o věznění nepohodlných občanů, nucené práce, zestátňování majetku, výpovědi z práce, nucené ukončení studia a diskriminaci kvůli politickému názoru. Konkrétní důvody se u jednotlivých skupin i jednotlivců lišily. Každý z takto motivovaných obyvatel chtěl pomoci znovunavrácení demokracie do Československa. Záleželo pouze na prostředcích, které k tomu hodlali použít, v tomto případě se jednalo o odpor ozbrojený.

Vojáci z povolání

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, tak si vedoucí představitelé KSČ byli velmi dobře vědomi opozice v řadách armády. *„Bylo tu ještě mnoho vojáků z povolání, účastníků II. světové války, jejichž rozhodný postoj a bojové znalosti mohly být příčinou zvratu dosavadních komunistických úspěchů.“*³³ Vojenské odbojové organizace věděly, že díky dobrému přístupu ke zbraním, technice, ale také k velkému množství vojáků, kteří nesympatizovali s novou diktaturou, mohou za určitých okolností uskutečnit vojenský puč proti komunistické totalitě.

Zakládajícími členy odbojových skupin byli často ještě důstojníci z prvorepublikové armády, kteří přísahali věrnost prezidentu Masarykovi, nebo později Benešovi. Už jen tento akt přísahy demokratickým hodnotám byl morálním důvodem k odporu. Letci z Velké Británie byli obvykle přeřazováni do civilního provozu, vojáci dostávali výpovědi a byli vyřazeni z činné služby. V armádě docházelo k rozsáhlé infiltraci ze

³² VEBER, BUREŠ, s. 178.

³³ TĚŠÍNSKÝ, Zdeněk a kolektiv, *Zapomenutí muži 1948–1989*, Praha 1997, s. 8.

strany StB, ale i NKVD, což zabraňovalo rozšiřování takovýchto opozičních skupin.³⁴

Tato práce se bude zabývat dvěma nejvýznamnějšími odbojovými skupinami, které se skládaly převážně z vojáků z povolání a penzionovaných důstojníků. Skupina kolem Miloslava Jebavého, velitele připravovaného převratu, známého pod názvy Akce Praha – Žatec, Akce Norbert či Přebvat Miloslava Jebavého. Do skupiny patřilo mnoho vojáků a důstojníků, kteří se aktivně účastnili protinacistického odboje, ať doma v Československu, nebo v západní Evropě. Sám Miloslav Jebavý byl před válkou příslušníkem francouzské Cizinecké legie, v době války byl zřejmě přesunut do Velké Británie, kde se podílel na výcviku agentů. Po únorovém převratu se Jebavý rozhodnul, že emigruje, posléze se však rozhodl zůstat a pokusit se komunistické plány překazit.

Dalším členem skupiny byl Karel Sabela, který v době zatčení působil na generálním štábu v hodnosti kapitána. V době války sloužil ve Francii, posléze ve Velké Británii. V bojích s nacistickým Německem získal mnoho vyznamenání, a to nejen československých. Podplukovník generálního štábu Josef Gonic byl dalším z hlavních aktérů akce Norbert. V době války zůstal na území ČSR, spolupracoval s organizací Obrana národa a aktivně se zapojil do Květnového povstání. *„Za svou činnost v době okupace dostal československou medaili Za chrabrost před nepřítelem.“*³⁵ Poslední ústřední postavou skupiny byl štábní podplukovník Vilém Sok, který byl rovněž účastníkem domácího odboje a zapojil se do událostí 5. května 1945.³⁶

Druhou popisovanou skupinou vojenského třetího odboje je Pravda vítězí. V té lze za hlavního organizátora považovat podplukovníka

³⁴ Tamtéž, s. 9.

³⁵ PEJČOCH, TOMEK, *Protikomunistické puče*, s. 38.

³⁶ Tamtéž, s. 33–42.

ve výslužbě Josefa Hrušku, který byl ovšem nasazeným agentem Reicina OBZ.³⁷ Do skupiny plánující převrat bylo zapojeno mnoho lidí nejen z armádního prostředí. Největší osobností organizace se měl stát divizní generál Karel Kutlvašr. Kutlvašr byl hrdinou již z první světové války, kdy se účastnil bitvy u Zborova i anabáze na Transsibiřské magistrále. Při Květnovém povstání velel obraně hlavního města a povolil ustupujícím Němcům přejít na západ k americkým jednotkám, za což byl prohlášen nepřítelem SSSR. Nedlouho po komunistickém puči 1948 byl vyřazen z činné služby.³⁸

Bývalí partyzáni

V případě partyzánů, kteří nebyli orientovaní na KSČ, docházelo ke shromažďování zbraní již nedlouho po válce, jelikož jejich důvěra v demokratický vývoj událostí postupně se zesilováním moci komunistů klesala.³⁹ Jedním z důvodů, které vedly později partyzány k odboji, byl fakt, že pokud nepřistoupili na komunisty předkládaný model domácího odboje, tedy, že jej řídil komunistický exil v Moskvě, tak byli vyřazováni z poválečných organizací zaštiťujících domácí odbojáře. Partyzáni bojovali proti německé okupaci proto, aby se do ČSR navrátila demokracie ve smyslu první republiky, ne demokracie lidová. Mnozí odbojáři, kteří po únoru 1948 emigrovali, takto vypovídali.

Skupina Hory Hostýnské byla založena bývalými partyzány, kteří působili na Moravě. Zakládajícími členy byli Josef Čuba, Ladislav Smékal, Antonín Kohout a Jaroslav Rajnoch. Ustavující schůze proběhla v noci z 26. na 27. června 1949.⁴⁰ Josef Čuba býval funkcionářem lidové strany, takže jeho politická orientace se absolutně neslučovala s komunistickou

³⁷ BABKA, VEBER, s. 30.

³⁸ PEJČOCH, TOMEK, *Protikomunistické puče*, s. 19–21.

³⁹ RADOSTA, s. 99.

⁴⁰ Tamtéž, s. 97–107.

ideologií. Úkolem skupiny bylo zajišťování odboje, jak po stránce finanční, tak po stránce technické, tedy shánění zbraní a střeliva. Dále chtěli rozšířit své řady o další odhodlané muže. Důležitá byla snaha navázat spojení se Západem a tím napomoci zvratu ve vývoji ČSR.⁴¹

Odbojová skupina Světлана byla založena z podmětu bývalého partyzánského velitele Josefa Vávry – Staříka, který emigroval a vedením skupiny pověřil Rudolfa Lenharta.⁴² Osobnost Vávry – Staříka je dodnes poměrně kontroverzní, jelikož byl za války aktivním členem kolaborantské Vlajky. Angažoval se i ve fašistické organizaci Národopisná Morava. V roce 1944 ovšem vstoupil do partyzánské brigády Jana Žižky. Po válce byl podezírán ze spolupráce s gestapem.⁴³ Jedna z podskupin Světłany, tedy Jarmila byla vytvořena za hlavního přispění Antonína Slabáka, bývalého majitele továrny na nábytek. Tyto dvě skupiny se propojily v září 1948 ve Zlíně na konspirační schůzce v bytě jednoho ze členů skupiny.

Studenti vysokých škol

Studenti, kteří nebyli sympatizanty komunismu, byli velmi brzy vyloučeni ze studií, což samo o sobě je jistě pádný důvod k odporu proti komunismu. Ovšem jen málo studentů se zapojilo do ozbrojeného odboje. Ani skupina Šeřík neměla takové ambice, její členové působili hlavně jako spojky jiných skupin. Studenti zapojení do odboje spíše fungovali jako takzvaní agenti – chodci. Tedy, že v emigraci vstoupili do západních zpravodajských služeb, jako například CIC, a pravidelně za účelem podávání informací překračovali hranice. Jedním z nich byl zřejmě i Karel Bacílek, dodnes není jisté, do jaké míry byla jeho příslušnost k západní rozvědce konstruktem StB. Bacílek byl spojen se skupinou Pravda vítězí, ovšem ani zde není plně objasněno, zdali to nebyl opět jen výmysl

⁴¹ VEBER, BUREŠ, s. 156.

⁴² RADOSTA, s. 107.

⁴³ POSPÍŠIL, Jaroslav, *Hyeny v akci*, Vizovice 2003, s. 273.

komunistických orgánů. Bacílek byl jediným popraveným agentem – chodcem, který byl zároveň i studentem.⁴⁴

Věřící a členové církví

V případě ozbrojeného třetího odboje je možné zabývat se zde pouze jednou skupinou, a to Černým lvem 777, který působil hlavně v jižních Čechách. Důvodem vzniku této skupiny byla z části výchova v katolickém duchu, sám Jiří Řezáč byl před únorem 1948 vedoucím oddílu zdejší katolické mládeže. I u dalších členů skupiny, kterými byli Jaroslav Sirotek a Bohumil Šíma, hrála jejich religiozita poměrně velkou roli.⁴⁵ Katolicismus ale nebyl jediným důvodem vzniku této skupiny. Většina jejích členů byla vlastníky zemědělských nemovitostí a rozsáhlých polností. Což v době, kdy se začala uplatňovat zemědělská politika KSČ, tedy postupné znárodňování a združstevňování venkova, byla další záminka pro boj proti komunistické totalitě. Skupina se za čas rozrostla o další členy, kteří měli obdobné důvody k odbojové činnosti. V roce 1949 se ke skupině přidali Josef Novák, Jiří Dolista a Ladislav Šimek, který byl vyučeným puškařem a jeho hlavní úlohou bylo opatřovat zbraně na záškodnické akce.⁴⁶ Duchovní a jiní členové řádů se ozbrojeného odboje neúčastnili. Církev samotná přešla spíše do pasivního odporu vůči komunismu.

Civilní obyvatelstvo

Odbojáři z řad civilního obyvatelstva se velmi často rekrutovali z členů nekomunistických stran. Tito lidé velmi často podléhali perzekucím nastupujícího režimu. Důvodem jejich jednání bylo demokratické smýšlení a touha po svobodě. Proto mnoho obyvatel

⁴⁴ PEJČOCH, Ivo, TOMEK, Prokop, *Agenti – chodci na popravišti*, Cheb 2010, s. 40.

⁴⁵ BURSÍK, Tomáš, *Osud odbojové organizace Černý lev 777*, Praha 2007, s. 13–19.

⁴⁶ RADOSTA, s. 95.

emigrovalo nedlouho po převzetí moci komunisty. To že použili při útěku přes hranice zbraň, nebylo výjimkou.

Z ozbrojeného odboje samotného civilního obyvatelstva je zde, již zmíněný Vlak svobody. Organizátoři akce byli tři. Strojvůdce Karel Konvalinka, který pravidelně jezdil trasu Cheb – Aš. Druhým členem byl zubní lékař Jaroslav Švec a třetím aktérem byl výpravčí Karel Truxa. Organizátoři akce byli ozbrojeni pistolemi, pro případ odporu cestujících nebo ostrahy vlaku. Tito muži se nehodlali smířit s životem za ostatními dráty.⁴⁷ Měli manželky a malé děti, které byly také ve vlaku.

Skupina bratří Mašínů

„Máme-li dobře pochopit aktivitu skupiny bratří Mašínů, musíme stručně připomenout životní příběh jejich otce, který se pro ně stal následováním hodným vzorem.“⁴⁸ Josef Mašín starší byl aktivním účastníkem druhého domácího odboje. Byl členem známé skupiny Tři králové společně s Josefem Balabánem a Václavem Morávkem. Po rozkrytí skupiny byl vězněn a posléze popraven. Nedlouho po válce se v cele, kde byl vězněn otec bratří Mašínů Josef, našel krátký dopis, psaný před smrtí. Vzkaz byl určen pro manželku a děti. Mimo jiné zde o svém odboji píše : „Nechtěl jsem připustit, abyste jednou i Vy byli porobenými otroky, nýbrž abyste zůstali svobodnými a volnými občany. Pamatujte si, že hájit svobodu své vlasti a národa jest povinnost každého uvědomělého Čecha. I vy jednou takto musíte postupovat. V tomto boji jsem podlehl. Věřím však pevně, že naše svatá věc zvítězí.“⁴⁹ Takovýto vzkaz byl pro Mašínovy syny výzvou k ochraně demokracie. Jako hlavní důvod jejich pozdějšího odboje vidí většina historiků, zabývajících se problematikou

⁴⁷ NAVARA, s. 13.

⁴⁸ BABKA, VEBER, s. 94.

⁴⁹ Tamtéž, s. 95.

třetího odboje, právě tento rodinný odkaz.⁵⁰ Milan Paumer byl rodinným přítelem a ztotožnil se s morálními hodnotami bratří Mašínů. Další členové, Václav Švéda a Zbyněk Janata, se připojili v roce 1949, když už za sebou skupina měla několik záškodnických akcí.

Ještě před tím než bylo Ctiradu Mašínovi zabráněno nastoupit na vojenskou školu, tak stačil absolvovat ve Svazu brannosti v Poděbradech speciální kurz partyzánského boje. Což později celé skupině pomohlo, nejen při útěku do Berlína. V napjaté době konce čtyřicátých let se zdálo relativně možné, že vypukne válka mezi sovětským totalitním blokem a demokratickým Západem. To bylo dalším aspektem, který skupinu motivoval k odboji a později k útěku. Chtěli pomoci západnímu bloku v boji proti stalinistickému SSSR tím, že znali české prostředí, a že by zde mohli dokonale operovat.⁵¹ Počítali, že po překročení hranic budou přijati do americké armády, projdou výcvikem a zapojí se do nastávajícího konfliktu. Ovšem studená válka zůstala studenou a k přímému střetu nedošlo.

Důležité byly zásady skupiny ohledně konspirace, kdy se odboje mělo účastnit co nejméně lidí, ovšem spolehlivých. Dále se často mluví o jejich rodinném zázemí a mašínovské pevné vůli.⁵² Žádná jiná skupina neměla podobné důvody k takto razantnímu vystoupení proti komunismu v Československu.

⁵⁰ NĚMEČEK, Jan, *Mašínové – zpráva o dvou generacích*, Praha 1998, s. 56.

⁵¹ BABKA, VEBER, s. 99.

⁵² Tamtéž, s. 96.

5. Významné akce ozbrojeného odboje

V této kapitole je hlavním zájmem popsat akce provedené již dříve jmenovanými skupinami. Je samozřejmé, že k ozbrojenému odporu nedocházelo pouze v rámci jmenovaných skupin, k odboji se zbraní v ruce docházelo i v rámci jednotlivců, kteří nebyli zapojeni do žádné skupiny. Tito obyvatelé používali zbraně zejména, když překračovali státní hranice, tedy pro svoji obranu. Avšak i takové jednání je zařazováno do třetího odboje.

Vojáci z povolání

U vojáků z povolání, respektive v té době z větší části již vyřazených ze služby, se počítalo s akcemi většího rozsahu. Plánované akce měly mít obdobu vojenského puče. Počítalo se s nasazením velkého množství lidí z armády. Jak bylo později zřejmé, s nasazením celých vojenských jednotek, které měly ve spolupráci s dalšími odbojáři obsazovat a zajišťovat strategické body, a to především v Praze. Ovšem zapojení velkého množství lidí neslo svá úskalí z důvodu úniku informací. Mělo jít o podrobně vypracované plány. Dnes se historici shodují, že tyto akce měly relativní šanci uspět díky široké podpoře a dobrému technickému zázemí. U popisovaných skupin nakonec k samotnému provedení nedošlo, přesto je důležité popsat jejich plánování a návrh provedení.

První takovou, je skupina majora Jebavého. Plánovaná akce se nejčastěji nazývá Norbert nebo Praha – Žatec. *„Plán povstání počítal s obsazením klíčových budov a strategicky významných bodů v Praze, na obou březích Vltavy.“*⁵³ Do akce se měly zapojit posádky z Prahy a Žatce, ovšem podobné organizace vznikaly i v dalších vojenských posádkách. Například v útvaru v Milovicích byli antikomunisté soustředěni kolem

⁵³ PEJČOCH, TOMEK, *Protikomunistické puče*, s. 49.

štábního kapitána Martínka, v Podbořanech kolem kapitána Pešty, v Kralovicích byl vůdcem kapitán Šlajs, v Berouně podplukovník Fišer a v chomutovské posádce praporčík Latín.⁵⁴ Původní datum převratu bylo stanoveno na 19. únor 1949, ovšem spolupracovník skupiny Hubálek neměl dostatečný počet mužů, a tak bylo datum odloženo. Dalším datem měl být 5. březen 1949, kvůli náhodnému průjezdu kralovické posádky Prahou ze cvičení. Ovšem i toto datum bylo odloženo. Důvodem odkladu byla možnost získat milovickou posádku.⁵⁵ Konečný termín byl stanoven na 8. březen 1949. Převrat měl začít o půlnoci toho dne. Prvním krokem povstání mělo být obsazení kasáren Jana Roháče z Dubé ve Vršovicích. Ziskem těchto kasáren se měli povstalci dostat k většímu množství zbraní pro rozvinutí akce. Následně měl být obsazen státní rozhlas a Pankrácká věznice. *„Rozhlas by vysílal zprávu o převratu a zákazu vycházení pro civilní obyvatelstvo, jako strážní oddíl by v ulicích hlídkovali sokolové, skauti a veteráni legií z první světové války.“*⁵⁶ Obsazením věznice měli docílit propuštění politických vězňů, kteří by se stali další silou povstání. Ještě v noci mělo být obsazeno ruzyňské letiště. Získání letiště mělo strategický charakter, jelikož by sloužilo pro tankové vojsko jako zásobárna paliva. V ranních hodinách měla do Prahy dorazit obrněná jednotka z Žatce pod vedením kapitána Sabely. Jednotka měla mít k dispozici dvacet tanků a měla být podporována pěti sty mladými muži ze Svazu brannosti. Podplukovník Sok a major Krátký se měli postarat o obsazení budov bezpečnostních složek, tedy Ministerstva národní obrany a Generálního štábu.⁵⁷

Shromážděné jednotky měly být rozděleny tak, aby synchronně postupovaly po obou březích Vltavy. Šifrou pro pravý břeh bylo označení

⁵⁴ Tamtéž, s. 47.

⁵⁵ RADOSTA, s. 49.

⁵⁶ PEJČOCH, TOMEK, *Protikomunistické puče*, s. 49.

⁵⁷ Tamtéž, s. 50.

Karel, pro levý Kovář. Součástí akce Karel mělo být obsazení kbelského letiště, telefonní ústředny, budovy ÚV KSČ a objektu SNB v Bartolomějské ulici. Dále měl být odzbrojen pohotovostní oddíl SNB v Nuslích. Na levém břehu měl plán Kovář za úkol získat Pražský hrad, kasárna na Pohořelci, strategicky důležitý vrch Petřín, Ministerstvo zahraničních věcí a vojenskou věznici v Kapucínské ulici. Druhý den se mělo povstání dostat podpory letectva, velení celé akce měl převzít osvobozený generál Kutlvašr, po návratu z emigrace mělo velení přejít na generála Aloise Lišku.⁵⁸

Ovšem 5. března 1949 Státní bezpečnost zahájila rozsáhlé zatýkání, a tak k samotnému povstání nedošlo. Dodnes není zcela vyjasněno, do jaké míry je povstání Miloslava Jebavého konstruktem Bedřicha Reicina a Státní bezpečnosti. Nicméně opozice v řadách armády byla skutečná, to zdali by akce Praha – Žatec byla úspěšnou se lze dnes jen dohadovat.

Druhou skupinou byla organizace Pravda vítězí. Toto odbojářské uskupení vedl důstojník armády Josef Hruška. Dnes je již potvrzeno, že Hruška byl tajným agentem Richarda Mysíka, blízkého spolupracovníka Bedřicha Reicina.⁵⁹ Skupina, ačkoliv před plánovanou akcí měla poměrně propracovaný plán, který počítal s podporou armády a studentstva, byla především konstruktem OBZ, jenž měl zajistit zatčení nepohodlných osob. Zakládající schůze skupiny se konala 11. prosince 1948. Účastníky byli Josef Hruška, otec a syn Bafálkovi, František Rozhoň a štábní kapitán letectva Ervín Novotný. Diskutovalo se o složení nové vlády, o možnostech zisku zbraní a o faktickém plánu provedení převratu.⁶⁰ Na další schůzku Hruška pozval generála Kutlvašra s tím, aby se postavil

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ RADOSTA, Petr, s. 45.

⁶⁰ PEJČOCH, TOMEK, *Protikomunistické puče*, s. 23.

do čela povstání jako reprezentativní osobnost, ovšem to Kutlvašr odmítl, jelikož Hruškovi nedůvěřoval. Samotný převrat se měl uskutečnit v noci z 24. na 25. února 1949. Provedení je v literatuře popisováno s velkou podobností předchozí skupině. Počítalo se mimo jiné s podporou příslušníků Sboru národní bezpečnosti, což bylo v té době nereálné. Dále Hruška na schůzkách tvrdil, že je ve spojení se Západem a převrat v Československu bude podpořen americkými silami z Německa.⁶¹ Tento konstrukt OBZ byl velmi dobře využit a mnoho lidí ať přímo, či nepřímo zapojených do této organizace skončilo ve vězení nebo na popravišti.

Bývalí partyzáni

Bývalí odbojáři měli velmi dobrou výchozí pozici pro ozbrojený odboj. Ve většině případů měli bohaté zkušenosti z dob války a důležitým faktorem bylo i množství zbraní. Zbraně a munice, jež měl protikomunistický odboj k dispozici, sloužily již v době války partyzánům. Z počátku se akce těchto skupin soustřeďovaly na šíření letáků upozorňujících na politiku KSČ. Později docházelo k zastrašování místních komunistů, a to v souvislosti s kolektivizací zemědělství. Když odbojové skupiny zůstaly nerozkryty, tak se v několika případech dostalo i na ozbrojený odpor.

Skupina Hory Hostýnské, která vznikla na jaře 1948, se úspěšně pokusila navázat kontakt s dalšími odbojovými organizacemi v kraji. Ve dnech 26.–27. června 1948 se uskutečnila schůzka, kde se Hory Hostýnské spojily s přerovskou organizací Národní rada, zároveň došlo ke spojení se skupinou Troják vedenou poručíkem ve výslužbě Rudolfem Sachrem. Takovéto spojení skupin protikomunistického odboje je poměrně ojedinělé, jelikož orgány StB byly v té době zaměřeny právě na

⁶¹ Tamtéž, s. 24–29.

rozkrývání podobných skupin.⁶² Dodnes není zcela vyjasněna údajná spolupráce s organizací Světлана. Ozbrojená akce, která proběhla na podzim 1949, byla podnícena zatčením místního faráře, pátera Mikulky. Josef Čuba se od svých informátorů dozvěděl, kdo stojí za udáním, a za těmito konfidenty StB se s pověřením Čuby vydali Janečka a Smékal. Při schůzce s udavači Valičkem a Otčenáškem vystupovali členové Hor Hostýnských jako příslušníci StB a získali si jejich důvěru. Další schůzka byla sjednána v nedalekém lese, kde se měli účastníci domluvit na další spolupráci. Na schůzku se dostavil pouze Valičko, ovšem lest Hor Hostýnských odhalil a pokusil se prostřílet si cestu z obklíčení. Člen odbojové skupiny František Motál ovšem reagoval rychleji a Valička na místě zastřelil. Nedlouho po tomto incidentu byla část skupiny odhalena a zatčena, včetně velitele Josefa Čuby. Zbylí členové skupiny se za krátký čas reorganizovali. Jedna část se chystala na odchod do exilu, druhá chtěla pokračovat v odboji. Skupina lidí kolem manželů Matějčkových, kteří se chystali k emigraci, se shromažďovala začátkem prosince 1949 v jejich domě. Příchozími byli Vlastimil Janečka, Ladislav Smékal, Miloslav a Josef Pospíšil. O půlnoci 10. prosince 1949 byl dům obklíčen příslušníky SNB a Lidových milicí. V nastalém zmatku se pokusil Janečka uprchnout, ale byl zastřelen. Jediný, komu se podařilo utéci, byl Miloslav Pospíšil. Zbytek skupiny byl zatčen. Další členy skupiny uchránilo před zatčením to, že se do domu Matějčkových nestačili včas dostat.⁶³

StB nasadila proti Miloslavu Pospíšilovi další agenty – provokatéry. Těm se podařilo vylákat Pospíšila na schůzku v uherskohradištském okolí. Aktéři se měli setkat na vrchu Tesák, Pospíšil se na místo dostavil ze zálohy zajištěn dalšími odbojáři. Poté, co zjistil, že se jedná o provokaci, vypálil dávku ze samopalů, aby zdržel příslušníky StB. Ti po něm neorganizovaně stříleli, což se stalo osudným

⁶² RADOSTA, s. 100.

⁶³ Tamtéž, s. 100–102.

agentu Šimáčkovi, který byl zastřelen vlastními lidmi. Rozkrývání organizace Hory Hostýnské pokračovalo až do začátku roku 1951, kdy byli zatčeni zbylí členové skupiny. Posledním prchajícím byl František Motal, který byl při pokusu navštívit rodinu zastřelen hlídkujícími agenty StB.⁶⁴

Světлана, založená s největší pravděpodobností 7. ledna 1949, představovala jednu z největších organizovaných skupin. Nebyla složena pouze z bývalých partyzánů, nicméně ti tvořili její základ. Světлана měla kolem tří set členů a několik podskupin. Hierarchické uspořádání bylo podobné armádnímu řádu. Při vstupu do skupiny byl každý nově příchozí povinen složit přísahu. Organizace měla být řízena z emigrace osobou Josefa Vávry – Staříka. Dodnes není zcela objasněna minulost Vávry – Staříka, podle posledních zjištění je možné, že byl za války spolupracovníkem gestapa, je však jisté, že se z něj v poválečných letech stal informátor komunistických funkcionářů.⁶⁵ Světлана operovala zejména na Moravě a moravskoslovenském pomezí. Na Brněnsku působila skupina Světлана – Jarmila, v jejímž čele stál Antonín Slabík, na Valašku se nacházela odnož Světлана – Makyta, jíž velel Rudolf Lenhard. V okolí města Zlína rozvíjela svoji činnost podskupina Světлана – Zlín, jejímž velitelem byl Jaromír Vrba. Hlavním úkolem všech částí Světlany bylo rozmnožování letáků a obstarávání – uskladňování zbraní, munice a výbušnin. V té době členové skupin počítali s intervencí západních velmocí a tito odbojáři počítali s vlastním nasazením v nastalém konfliktu.

Světлана byla rozhodně nejlépe vyzbrojenou protikomunistickou skupinou na území ČSR, přesto nikdy nepodnikla větší sabotážní nebo zavražďovací akci. Jednotlivé podskupiny plánovaly akce s cílem zneškodnit nějaké místní funkcionáře KSČ, nicméně k činům nikdy

⁶⁴ RADOSTA, s. 101–105.

⁶⁵ POSPÍŠIL, s. 275.

nedošlo. Jediné, co lze označit jako ozbrojený odboj, je přestřelka mezi Jaromírem Vrbou a strážmistrem SNB Bohumilem Hýlem, která skončila Hýlovou smrtí. Vzhledem k tomu, že Světlana byla prakticky od počátku své činnosti infiltrována spolupracovníky StB, bylo její rozkrytí poměrně snadné. První vlna masového zatýkání přišla již na začátku března 1949.⁶⁶

Studenti vysokých škol

Studenti, kteří byli vyloučeni z univerzit, často emigrovali na Západ. Mnoho z těchto emigrantů se posléze stalo zpravodaji a informátory západních výzvědných služeb a pravidelně přecházeli hranice zpět do Československa. Do této množiny studentů se zařadil zřejmě i Karel Bacílek.⁶⁷ Bacílek byl součástí skupiny Šeřík, která se skládala především z vyloučených studentů. Šeřík aktivně spolupracoval s převážně vojenskou skupinou Pravda vítězí. Hlavním cílem Šeříku byla příprava násilného zvratu režimu a hledání reprezentativní osobnosti pro následující události. K politickému zvratu měl Šeřík pomoci jako odnož organizace Pravda vítězí. Hlavní osobností povstání měl být, ve shodě obou skupin, generál Karel Kutlvašr.⁶⁸

Po zatčení a uvěznění některých členů Šeříku v areálech uranových dolů došlo k ojedinělému útěku, kdy se třem vězňům při roznosu jídla podařilo přemoci eskortu. Následně si opatřili civilní šaty a rozhodli se, že odejdou za hranice. Jeden z bývalých členů Šeříku byl zadržen při pokusu dostat se do Rakouska, zbylým dvěma se v listopadu 1949 podařilo ilegálně přejít do Bavorska.⁶⁹

⁶⁶ MALLOTA, Petr, *Rudolf Lenhard* [online], <http://www.ustrcr.cz/cs/rudolf-lenhard> [cit. 16. 3. 2013].

⁶⁷ PEJČOCH, TOMEK, *Agenti – chodci*, s. 44.

⁶⁸ ČAPEK, s. 93.

⁶⁹ Tamtéž, s. 96–98.

Věřící a členové církví

Věřící lidé se z velké části zdrželi výrazného odporu proti komunistickému režimu. Tito lidé při volbách například odevzdávali bílé hlasovací lístky, ale k ozbrojenému odporu docházelo velmi poskrovnu. Výjimkou v takovém jednání je organizace Černý lev 777, která se skládala především z bývalých členů katolické mládeže.

První akcí Černého lva 777 bylo přerušení elektrického vedení do obce Nechvalice na jaře roku 1949. Účastníky této sabotáže byli Jiří Řezáč a Jaroslav Sirotek, účelem bylo zrušení konání ustavující schůze místního JZD. Další akcí Řezáče a Sirotky bylo zastrašení místního tajemníka KSČ Stanislava Čiháka, který měl na starosti oblast zemědělství a jeho kolektivizaci. 17. května 1949 se Řezáč a Sirotek vydali na kraj pole u silnice mezi obcemi Nechvalice a Bratříkovice. Vyčkali tam až do setmění, kdy tudy obvykle jezdil Čihák. Když kolem nich projel na motocyklu, vypálili mu nad hlavu několik ran. Měla to být výstraha, aby tak vehementně neprosazoval kolektivizační politiku. Čihák tento nepříjemný zážitek obratem nahlásil na místní stanici SNB. Ovšem vyšetřování se nedobralo závěru. Řezáč a Sirotek vyhotovili ještě několik desítek letáků, které měly odrazovat místní obyvatele od případného svědectví. Další akcí byl pokus získat kulomet od petrovického truhláře Sejpala, který však nechtěl zbraň vydat ani pod pohrůzkou střelby, takže se skupina stáhla.⁷⁰

K nejvýznamnějším akcím protikomunistického odboje celkově patří bombové útoky na budovy, v nichž měly sídlo místní buňky KSČ. První takový útok provedl Černý lev 777 v noci z 2. na 3. července 1949. Jako cíl byla vybrána budova sekretariátu KSČ v Sedlčanech, na akci se mimo Řezáče a Sirotky podílel i Bohumil Šíma. Šíma oba přivezl na

⁷⁰ BURSÍK, s. 20–32.

motocyklu do blízkosti města, z tohoto místa Řezáč a Sirotek pokračovali pěšky k určené budově, po prohlédnutí okolí zapálili zápalnici a ekrasitovou nálož vhodili oknem dovnitř. V té době se v sídle sekretariátu nacházel tajemník Kymla. Po rychlém odchodu z místa zanedlouho nálož explodovala a zdemolovala vybavení sekretariátu. Kymla zůstal nezraněn jen díky tomu, že se nacházel ve vedlejší místnosti. Oba se vrátili k motocyklu a společně se Šímou odjeli neodhaleni. Druhou takto rozsáhlou akcí byl bombový útok na sekretariát OV KSČ v Milevsku. Skupina začala uvažovat o destrukci dalšího stranického objektu na podzim 1949, avšak v tu dobu neměla dostatek vybavení pro provedení takové akce. Známý Bohumila Šíma, puškař Ladislav Šimek, poskytl skupině zbraně a střelivo a odkázal je na střelce z místního kamenolomu Karla Kotheru. Kothera i přes počáteční nevoli vydal Řezáčově skupině požadované množství ekrasitu a detailně jim vysvětlil, jak s ním manipulovat. Budovu OV KSČ měl Kothera zmapovanou a tyto informace skupině poskytl. Provedení akce bylo konzultováno již od podzimu 1949, účastnit se měli Řezáč, Sirotek, Šíma, Novák a Dolista. Termín útoku byl stanoven na noc mezi 13. a 14. květnem 1950. Řezáč se Sirotkem dovezli nedaleko určeného místa Dolista s Novákem na dvou motocyklech. Oba hlavní aktéři se k sekretariátu dostali pěšky, byli vyzbrojeni, měli u sebe výbušninu a láhev benzínu. Sirotek byl tím, kdo zapálenou výbušninu vhodil do budovy společně s lahví benzínu. Řezáč zajišťoval bezpečnost před bránou zadní strany sekretariátu. Poté, co byla nálož uvnitř, oba se opět spojili a rychlou chůzí opustili Milevsko. Tentokrát se do svých domovů dostali pěšky přes louky, aby ztížili své dopadení. Až další den se dozvěděli, že se v budově nacházel službu konající příslušník SNB štábní strážmistr Josef Skopový. Ten byl explozí těžce zraněn a následkům zranění podlehl. Místnosti sekretariátu byly úplně zdemolovány, škoda se vyšplhala na 200 000 Kčs.⁷¹

⁷¹ Tamtéž.

Výbuch vyvolal v okolí značný poprask, komunističtí funkcionáři se začali obávat o své životy, nicméně na nastoleném politickém kurzu se nic nezměnilo. Vyšetřování vedlo ředitelství SNB v Českých Budějovicích, mnoho lidí, kteří byli před únorem 1948 členy nekomunistických stran, bylo zatčeno, ovšem následně i propuštěno, jelikož SNB nebyla schopna najít usvědčující důkazy. Poté, co došlo ke smrti člověka, činnost skupiny poněkud ustala, podle pozdějších výpovědí bylo důvodem útlumu právě katolické vyznání. Černý lev 777 ovšem dále shromažďoval zbraně, psal různá protikomunistická hesla na silnice v okrese Milevska a rozšiřoval letáky.⁷²

Historikové se shodují, že: „Podobnou akci do roku 1950 žádná odbojová skupina v Československu neprovedla.“⁷³ Události z Milevska znamenaly určitý zlom v protikomunistickém odboji. Jak pro samotné odbojáře, tak i pro členy KSČ, kteří začali mít strach o své životy. Černý lev 777 vytrval ve svém odboji šest let, nebyl infiltrován agenty StB.⁷⁴ Doba jejich působnosti je poměrně výjimečná, vzhledem k tomu, že obdobné skupiny, byly často odhalovány již v zárodku.

Civilní obyvatelstvo

Ojedinelou akcí civilního obyvatelstva se stal tak zvaný Vlak svobody. Událost, kdy vlak z Chebu do Aše projel již velmi dobře střeženou česko-německou státní hranici, obletěla celý svět. Takový mediální rozruch nesla nelibě komunistická vláda v ČSR. Cestující, kterých bylo 110, se ocitli v Bavorsku, přibližně 300 metrů za hraniční čárou. Průjezd přes hranice se udál 11. září 1951.⁷⁵

⁷² Tamtéž.

⁷³ RADOSTA, s. 95.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ NAVARA, s. 11–13.

Hlavními aktéry byli zubař Jaroslav Švec, strojvůdce Karel Konvalinka a výpravčí Karel Truxa. Strojvůdce Konvalinka věděl, že za nádražím Aš je výhybka, která vede přes hraniční pásmo. Tuto skutečnost ostatním oznámil, a tak vznikl plán, jak překonat střežené česko-německé hranice. Všichni tito aktéři byli vyzbrojeni pistolemi. Byli si vědomi toho, že ve vlaku se obvykle nacházeli i lidé od SNB a StB. Vlak jel svoji pravidelnou trať, v předposlední zastávce nastoupil Švec, když dal strojvůdci znamení, že výhybka je v požadovaném postavení. Truxa v tu chvíli odpojíl záchranné brzdy, následně namířil na topiče Kolabzu pistolí. Konvalinka se tak mohl plně věnovat řízení vlaku. Před konečnou ašskou zastávkou přibrzdil, ovšem v zápětí vlak rozjel na co nejvyšší rychlost, takže vlaková souprava nádražím v Aši projela. V prostorech pro cestující nastala panika. Příslušníci bezpečnostních složek se pokusili dostat k brzdám, v čemž jim zabránil Švec nataženou pistolí. Po zastavení vlaku za česko-německými hranicemi se příslušníci SNB a StB dali na útěk zpět do Československa.⁷⁶

Tento neobvyklý únik přes hranice sehrál v dějinách české železnice významnou roli, jelikož následovala řada bezpečnostních opatření, aby se podobné události nestávaly. Pohraniční stráž byla značně posílena a veškerá doprava směřující do pohraničního pásma byla kontrolována. Pasivní ochrana hranic doznala velkých změn v podobě ostnatých drátů a nástražných světlic.⁷⁷

Skupina bratří Mašínů

Sami bratři Mašínové zahájili svůj odpor již koncem roku 1948. Prvními akcemi, které uskutečnili, bylo ničení agitačních skříněk KSČ a házení náloží, maskovaných jako uhlí, do tendrů parních lokomotiv.

⁷⁶ PEJČOCH, Ivo, *Hrdinové Železné opony*, Cheb 2008, s. 34–43.

⁷⁷ NAVARA, s. 15.

Hlavním bodem jejich činnosti bylo ovšem všemožně škodit komunistickému režimu, zároveň tak upozorňovali na realitu konce čtyřicátých let 20. století, že ne všichni občané souhlasí s nástupem a budováním totality. Skupina se rozhodla získat zbraně, tak aby její další činnost byla úspěšnější a viditelnější. Prvním takovým pokusem bylo získat zbraně z druhé světové války z muzea v Poděbradech, kde byly uloženy ve vitrínách. Samopaly a pistole se jim opravdu podařilo získat, ovšem zjistili, že jsou nefunkční kvůli chybějícím závěrům.⁷⁸ Tento neúspěch je donutil k rozhodnutí, že bude nejlepší získat moderní zbraně přepadením stanice SNB. Vybrána byla služebna v Chlumci nad Cidlinou, akce se uskutečnila 13. září 1951. K dopravě použili autotaxi, řidiče poblíž Kerska požádali, aby zastavil. Na místě již čekal Josef Mašín. Taxikáře přemohli a přivázali ke stromu padákovou šňůrou, což mělo být pro pozdější vyšetřování matoucí. Řízení převzal Milan Paumer, ke služebně s ním jeli Josef a Ctirad Mašínovi. Plán byl takový, že službu konajícího strážníka omráčí úderem do hlavy a mezitím ukradnou zbraně. Ovšem provedení akce selhalo hned po úderu do hlavy, kdy příslušník SNB Kašík nepadl do bezvědomí, ale snažil se vytáhnout služební zbraň z pouzdra. Na to zareagoval Josef Mašín dvěma výstřely, jimiž Kašíka zabil. Ihned po výstřelech skupina, bez zisku zbraní, odjela vozem taxi do Prahy, kde vozidlo odstavila a jednotlivci pokračovali různými prostředky zpět do Poděbrad.⁷⁹

Tento neúspěch skupinu neodradil, a tak si vybrala další služebnu SNB, tentokrát v Čelákovících. Dne 28. září 1951 Milan Paumer, Ctirad Mašín a Zbyněk Janata zajali posádku sanitního vozu, kterou posléze přivázali v lese ke stromu a omámili ji chloroformem. Pod záminkou autonehody vylákali příslušníka SNB Honzátka ze stanice. Ihned ho

⁷⁸ VLČEK, Tomáš, *Odbojová skupina bratří Mašínových* [online], http://www.totalita.cz/odbsk/odbsk_masin_05_00.php [cit. 17.3.2013].

⁷⁹ BABKA, VEBER, s. 96–98.

spoutali a převezli zpět na stanici ukořistěným sanitním vozem. Po naložení zbraní do sanitního vozu byl Honzátko omámen chloroformem a usmrčen Ctiradem Mašínem podřezáním hrdla. Ještě na podzim roku 1951 padlo rozhodnutí, že skupina ještě s několika dalšími lidmi opustí republiku. Ovšem ještě před uskutečněním akce byli účastníci pozatýkáni vinou udavače, který vyrazil StB jejich úmysly. Všichni byli zakrátko propuštěni, jen Ctirad Mašín byl odsouzen ke dvěma a půl roku vězení za neoznámení trestného činu. Na základě amnestie vyhlášené 4. května 1953 se ocitl na svobodě.⁸⁰

Zbytek skupiny v odbojové činnosti pokračoval. Václav Švéda a Josef Mašín si opatřili uniformy lidových milicí. Jejich cílem bylo získat finanční prostředky pro další odbojovou činnost. 2. srpna 1952 zastavili vozidlo národního podniku Kovolis poblíž obce Žleby. Věděli, že vůz veze výplaty zaměstnanců. Pod záminkou kontroly dokladů vůz zastavil. Čtyřčlenná posádka byla donucena opustit vůz, ovšem člen Lidových milicí, pokladník Josef Rošický, vytáhl zbraň. Došlo k souboji s Josefem Mašínem, při kterém byl Rošický zastřelen vlastní zbraní. Skupina získala 900 000 Kčs. Mezi poslední akce uskutečněné skupinou bratří Mašínů na území Československa patří zapalování stohů sena podél silnice z Vyškova do Kroměříže. Tento plán se uskutečnil 7. září 1953, kdy Václav Švéda a Ctirad Mašín zapálili 17 stohů, z čehož 11 zcela vyhořelo. Chtěli tak narušit zemědělskou politiku a kolektivizaci. Vážně byl zraněn velitel hasičů Lecián, když zastavil Ctirada Mašína. Lecián utrpěl průstřel hrudníku a přišel o pravé oko.⁸¹

Následně 3. října 1953 opustili bratři Mašínové, Milan Paumer, Václav Švéda a Zbyněk Janata státní hranici s Německou demokratickou republikou. Cílem bylo dostat se do západní zóny Berlína. Po dvaceti

⁸⁰ Tamtéž, s. 98.

⁸¹ Tamtéž, s. 99.

devíti dnech se bratři Mašínové a Milan Paumer do Berlína opravdu dostali. Janata a Švéda byli postupně zadrženi a vydáni do ČSR. Výsledkem útěku a pronásledování skupiny v NDR bylo sedm mrtvých příslušníků východoněmecké policie.⁸²

Činnost skupiny dodnes budí velké kontroverze, zejména kvůli zabití příslušníka SNB Honzátka, který byl svázaný a omráčený. V hodnocení skupiny bratří Mašínů v nedávné době vydaných publikací dochází k prohlubování fakt, ovšem již bez politické zaujatosti, jak tomu bylo například nedlouho po listopadu 1989.

⁸² NAVARA, s. 65–72.

6. Soudní procesy s odbojáři a jejich výsledky

Samotné soudní procesy byly již krátce po únoru 1948 silně ovlivněny politikou KSČ. Na pozice soudců byli dosazováni lidé sympatizující s novým totalitním řádem. Mnoho obviněných bylo odsouzeno pouze na základě smyšlené trestné činnosti. Přiznání k nespáchaným zločinům vymáhali vyšetřovatelé často násilím a perzekucemi rodin vyšetřovaných. Vznikaly nové právní předpisy a normy, které lze nazvat třídním právem. Jedním z produktů nového řádu byl zákon č. 231/1948 Sb., tedy zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Konkrétně § 78, tedy trestný čin velezrady, který se často aplikoval právě proti odbojářům a jenž poskytoval soudci poměrně široké možnosti udílení trestu smrti. Příslušníků protikomunistického odboje se ve velké míře týkal také zákon č. 247/1948 Sb., který umožňoval odsouzené posílat do táborů nucené práce. Jednalo se především o těžbu smolvce na Jáchymovsku a Příbramsku.⁸³

V roce 1950 po ukončení tzv. právnícké dvouletky byl právní řád totalitního režimu již dokončen. Sovětští poradci pomohli československým orgánům s přípravou a průběhem politických procesů. Rozhodnutí soudu byla často iniciována stranickými orgány, takže nezávislost soudní moci byla značně omezená. V roce 1949 proběhly první procesy s odbojáři, kterým byly udíleny velmi tvrdé až absolutní tresty. Tato soudní přelíčení sloužila k propagandě komunismu a zastrašení možných následovníků odboje. *„Odbojáři se dostali do rozporu s bezprávním povýšeným na právo a jednali podle právních zásad uznávaných tehdejším civilizovaným světem.”*⁸⁴

⁸³ VEBER, BUREŠ, s. 264–265.

⁸⁴ Tamtéž, s. 269.

Vojáci z povolání

Soudní procesy s vojáky z povolání nebyly tak časté jako například se členy nekomunistických stran. Mnoho případů spadalo pod jurisdikci vojenských soudů, v případě třetího odboje byli příslušníci armády souzeni civilními soudy. Velmi známý je vykonstruovaný proces s generálem Heliodorem Píkou, který byl později popraven.

Skupina majora Miloslava Jebavého byla odhalena nedlouho po svém vzniku. Zatýkání jejích členů začalo 3. března 1949. Jako první byl zatčen Bohuslav Hubálek. V průběhu několika dalších dnů zatkli příslušníci StB a SNB zbytek členů skupiny. Metody vyšetřování a dokazování trestné činnosti byly velmi násilné. Ve snaze usvědčit a donutit k přiznání Bohuslava Hubálka zatkla StB i jeho ženu s dětmi. Paní Hubálková byla násilím nucena vypovídat proti manželovi, vyšetřovatelé bili i jejich děti, tak aby se Hubálek doznal k trestné činnosti. I další hlavní aktéři akce Praha – Žatec podepisovali vlastní doznání po vyčerpávajících brutálních výsleších. *„Proces probíhal od 30. května do 9. června, přičemž již předem bylo rozhodnuto, jak tresty mají dopadnout, kolik bude trestů smrti a kolik doživotí.“*⁸⁵

Soud se pokoušel Miloslavu Jebavému dokázat spolupráci se západními agenty, tak aby vzniklo zdání, že samotný domácí odboj neexistuje. V době přípravy procesu byl agenty StB zatčen Philip Wildash, pracovník britské ambasády. StB se snažila z Wildashe dostat informace o domnělém spojení britské rozvědky a Miloslava Jebavého, ovšem neúspěšně. Wildash byl zakrátko propuštěn. *„Československé ministerstvo zahraničí současně doporučilo britskému velvyslanectví, že je žádoucí, aby Wildash v co nejkratší době opustil území republiky.“*⁸⁶

⁸⁵ DVOŘÁKOVÁ, TOMEK, s. 113.

⁸⁶ PEJČOCH, TOMEK, *Protikomunistické puče*, s. 45.

I přesto, že neexistovaly věrohodné důkazy o spojení skupiny se západem, byl Miloslavu Jebavému a dalším připsán trestný čin vyzvědačství. Prokurátor původně žádal trest smrti pro devět hlavních aktérů akce Praha – Žatec, ale rozsudek Státního soudu v Praze připustil platnost absolutního trestu u pěti z obviněných. Miloslav Jebavý, Josef Gonic, Vilém Sok, Karel Sabela a Bohuslav Hubálek byli odsouzeni k trestu smrti. Poprava odsouzených proběhla 18. července 1949 v Praze na Pankráci. Dalších devět členů skupiny bylo odsouzeno na doživotí. Celkově se při zatýkání a následném procesu ocitlo za mřížemi 307 občanů, 120 z nich bylo příslušníky československé armády.⁸⁷

Proces se skupinou Pravda vítězí měl podobný scénář jako u předchozí skupiny. Rozdíl byl ve velikosti procesu, jelikož soudní přelíčení s údajným vůdcem organizace Pravda vítězí generálem Kutlvašem byl na dlouhou dobu největším politickým procesem. Zatýkácí akce se uskutečnila 17. prosince 1948, tedy dva dny po schůzce podplukovníka Hrušky a generála Kutlvašra. Po tomto setkání Kutlvašr odmítl spolupracovat se skupinou, jelikož Hruškovi nedůvěřoval. Celá organizace byla sledována agenty StB, kteří informovali svého řídicího důstojníka Richarda Mysíka. Ten dal rozkaz k zatčení členů skupiny, včetně rozkazu k zatčení agenta – provokatéra Josefa Hrušky.⁸⁸

Po zatčení následovalo několik týdnů tvrdých výslechů. Při těchto výsleších používali příslušníci Státní bezpečnosti i 5. oddělení Hlavního štábu brutální metody vyšetřování, tak aby se obvinění přiznali ke všemu, co jim bylo předloženo. Velitelství Státní bezpečnosti v Praze předalo 24. ledna 1949 Státní prokuratuře trestní oznámení na celkem třináct osob, všichni byli obviněni z trestného činu velezrady, někteří

⁸⁷ DVOŘÁKOVÁ, TOMEK, s. 112–115.

⁸⁸ RADOSTA, s. 46.

i z vyzvědačství.⁸⁹ „Ve dnech 12. až 16. května 1949 se odehrálo zasedání Státního soudu v Praze, který rozhodoval o vině Karla Kutlvašra, Josefa Hrušky a dalších jedenácti obviněných.⁹⁰ Tresty byly již předem dohodnuty a konzultovány se stranickým vedením. Josef Hruška, který spolupracoval s StB, se u soudu hájil tím, že byl pověřen se do ilegální skupiny dostat a informovat o její činnosti, případně o plánovaných akcích své nadřízené. Hruška se stal nepohodlným svědkem praktik StB, jeho obhajoba nijak nezmírnila nařízený trest, kterým byla poprava. K trestu smrti byli odsouzeni ještě dva spolupracovníci z řad studentů Karel Bacílek a Boris Kovaříček. Ústřední postava skupiny Karel Kutlvašr byl odsouzen k doživotnímu vězení, trest smrti mu nebyl udělen vzhledem k jeho činnosti za nacistické okupace.⁹¹ Zbylí obvinění byli odsouzeni k mnoha letům těžkého žaláře, případně byli odesláni do táborů nucených prací.

Bývalí partyzáni

Procesy s bývalými partyzány byly účelově vedeny k diskreditaci členů druhého odboje, které neřídil moskevský exil. KSČ tak chtěla vyvolat atmosféru nedůvěry k sympatizantům Západu a odtud vedeného odboje. Ve velkém množství případů byli agenti StB členy skupin vzniklých z řad protinacistických odbojářů. Zatýkací akce proti bývalým partyzánům se často podobaly vojenským manévřům, jelikož se členové odbojových skupin v některých případech uchýlovali do různých skrýší vybudovaných v těžko přístupném terénu, a proto musely represivní složky nasadit velké množství živé síly.

Zatýkání odbojové skupiny Hory Hostýnské probíhalo v poměrně dlouhém časovém úseku, protože členové skupiny operovali na

⁸⁹ PEJČOCH, TOMEK, *Protikomunistické puče*, s. 24–26.

⁹⁰ Tamtéž, s. 30.

⁹¹ ČAPEK, s. 93–94.

rozsáhlém území a totožnost mnoha z nich nebyla bezpečnostním orgánům dosud známa. 28. srpna 1949 proběhlo z hlavní iniciativy StB zatčení Rudolfa Sachra, Františka Rajnocha, Oty Čaly a dalších dvaceti členů skupiny Troják, která byla již v tu dobu spojena s organizací Hory Hostýnské. Druhá vlna zatýkání proběhla téměř o rok později, přesně 4. května 1950. Tato zatýkací akce měla obdobu vojenských manévřů. Organizátoři měli v úmyslu dosáhnout dopadení mužů z centra skupiny Hor Hostýnských. Vedlejším efektem takto rozsáhlé akce mělo být zastrašení místního obyvatelstva. V čase mezi dvěma vlnami zatýkání došlo k zadržení dalších členů skupiny, včetně hlavního organizátora odbojové činnosti Josefa Čuby. Po zatčení opět došlo na výslechy, při kterých docházelo k násilí. Josef Čuba, i přes takové jednání, represivním složkám odmítl podat výpověď.⁹² Soudní proces trvající pouze několik dní byl ukončen 26. června 1951. V soudní síni v Uherském Hradišti byli odsouzeni podle zákona č. 231/1948 Sb. Josef Čuba, Miloslav Pospíšil, Vladimír Rajnoch a Zikmund Bakala k trestu smrti. Ostatní členové skupiny zůstali ve vězeních a pracovních táborech dlouhá léta.⁹³ Většinu z nich osvobodila až některá z amnestií udílených na počátku šedesátých let 20. století.

Již na jaře roku 1948 došlo komunistické vedení k závěru, že bývalí partyzáni představují pro lidovou demokracii hrozbu. Důsledkem tohoto rozhodnutí byla nutnost pozatýkat většinu významných odbojářů z let druhé světové války. Kvůli těmto opatřením se členové Světlany uchýlili do ilegality. Vedení Světlany – Makyty převzal Alois Pohunek a nadále organizaci řídil z ilegality. 4. října 1948 byl při přechodu státních hranic zadržen Jan Trn, který nesl dopis od Vávry – Stařika s dalšími pokyny pro odboj. Tento dopis značně usnadnil pozdější zatýkání členů Světlany. Trn byl v roce 1951 zastřelen při údajném pokusu o útěk.

⁹² RADOSTA, s. 101–106.

⁹³ VEBER, BUREŠ, s. 158–164.

Samotné velké zatýkání proběhlo 11. března 1949, kdy StB zatkla i Aloise Pohunka. Pohunek byl při výslechu surově zmlácen a odvezen do nemocnice v Uherském Hradišti, kde ještě tu noc zemřel. Dalším zatčeným byl Rudolf Lenhart, který při výslechu podstoupil mučení elektrickým proudem, jehož následkem bylo, že soudní přelíčení absolvoval na nosítkách. StB se podařilo infiltrovat do skupiny pomocí několika agentů, kteří předali represivním složkám jmenné seznamy členů Světlany. Tyto seznamy umožnily zatčení více než čtyř set občanů na moravsko-slovenském pomezí. Posledním nedopadeným vůdcem Světlany byl Antonín Jánošík, který zatčení unikl do května 1949, kdy byl přepaden přesilou příslušníků StB. Prokuratura spolu s vyšetřovateli vytvořila ze členů Světlany celkem 16 skupin, ve kterých bylo odsouzeno 283 osob. Tyto skupiny byly souzeny od dubna 1950 v šestnácti soudních procesech trvajících až do roku 1952. Bylo vyneseno celkem 16 rozsudků smrti, z nichž 13 bylo vykonáno. Zajímavostí je, že elektrickým proudem utýraný Rudolf Lenhard byl i pod šibenici přinesen na nosítkách. Množství odsouzených svědčí o tom, že Světlana byla silně penetrována agenty StB, kterým se i díky špatným konspiračním podmínkám ve skupině podařilo lehce rozkrýt rozsáhlou síť odbojářů.⁹⁴

Studenti vysokých škol

Studenti vysokých škol působili v rámci jiných odbojových skupin či jako jednotlivci ve službách západních zpravodajských služeb. Po vlně represí na vysokých školách emigrovalo množství studentů na Západ a zpět se vraceli jako agenti-chodci. Studentská skupina Šeřík pracovala jako součást organizace Pravda vítězí, jejíž cílem bylo vojenskými prostředky zvrátit politický vývoj. Při rozkrytí skupiny Pravda vítězí byli mnozí členové Šeříku pozatýkáni. Museli podstoupit výslechy, při kterých byli bití. *„Monstr-procesy se studenty měly zastrašit celou*

⁹⁴ RADOSTA, s. 109–118.

nekomunistickou veřejnost, aby odpůrci komunismu věděli, co je čeká v případě podobného odporu.⁹⁵ Studentská skupina byla souzena v rámci procesu se členy organizace Pravda vítězí samostatně. Jedním z odsouzených v takovém procesu se stal student Karel Bacílek. Podle obžaloby měl být kurýrem západní rozvědky a měl se podílet na provedení převratu v rámci skupiny kolem Karla Kutlvašra. To zda pracoval jako agent Západu, nelze dodnes vyloučit. Karel Bacílek byl shledán vinným z trestného činu velezrady a byl odsouzen k trestu smrti.⁹⁶

Věřící a členové církví

Soudní procesy se členy církví a věřícími byly zejména konstruktem StB, kde se komunistické vedení snažilo očernit působení církve za války, ale i po ní. Známy je případ pátera Josefa Toufara, který byl ubit při výslechu, když měl fingovat pohyb kříže u oltáře a vykládat jej jako zázrak. Podobně dopadl i Toufarův nástupce na stejné faře páter Bohumil Burian.⁹⁷

Zatčení členů skupiny Černý lev 777, ze kterých byla většina věřících, proběhlo 3. až 5. července 1954. Jiří Řezáč, Bohumil Šíma, Jaroslav Sirotek, Jiří Dolista, Josef Novák, Karel Kothera a Ladislav Šimek byli okamžitě převezeni k výslechu. K zatčení a vyzrazení skupiny došlo zřejmě kvůli snaze navázat kontakt se zahraničním odbojem. Jiří Řezáč v té době působil na nákladní lodi, která pravidelně jezdila do Hamburku. Při těchto cestách se zřejmě pokusil kontaktovat agenta západní zpravodajské služby, tento agent byl ovšem konfidentem StB a o Řezáčovi podal zprávu. Dalším důvodem rozkrytí skupiny byla snaha spojit skupinu Černý lev 777 s dalšími odbojovými skupinami v jižních

⁹⁵ ČAPEK, s. 93.

⁹⁶ PEJČOCH, TOMEK, *Agenti – chodci*, s. 40–41.

⁹⁷ DVORÁKOVÁ, TOMEK, s. 167.

Čechách. Tyto snahy byly ovšem brzy podchyceny konfidenty StB. Uvěznění členové skupiny byli s výsledky vyšetřování seznámeni 24. září 1954. Hlavní líčení s obviněnými se konalo v Milevsku ve dnech 25. až 26. října 1954. Místo soudu bylo vybráno záměrně, jelikož v kraji se schylovalo k další vlně kolektivizace, tímto procesem měli být soukromí rolníci zastrašeni. K účelům propagandy sloužily i rozsudky nad obžalovanými, konkrétně Jiří Řezáč, Jaroslav Sirotek a Bohumil Šíma byli odsouzeni k trestu smrti. Trest doživotního vězení zazněl pro Jiřího Dolistu a Josefa Nováka. Ladislavu Šimkovi vyměřil soud trest dlouhý 22 let, Karlu Kotherovi 21 let. V závěrečné řeči prokurátor vyjádřil své opovržení nad katolickou církví, upozornil na špatné morální vlastnosti jejích členů a tyto vlastnosti aplikoval i na odsouzené. Rozsudky trestů smrti byly vykonány 10. února 1955 ve věznici v Praze na Pankráci. Těla byla následně zpopelněna, popel byl uložen do očíslovaných uren a ty byly uloženy ve věznici. Matka Bohumila Šímy nebyla o vykonání rozsudku informována, a proto žádala ještě v dubnu téhož roku prezidenta republiky o milost pro svého syna, který byl již dva měsíce mrtev.⁹⁸

Na rozkrytí skupiny reaguje Petr Radosta ve své knize takto: *„Zatčením členů Černého lva 777 na jaře 1954 de facto končí otevřený ozbrojený odpor proti komunistickému režimu.“*⁹⁹ Členům skupiny se podařilo dát výrazně najevo, že s nastoleným režimem nesouhlasí. Jejich činnost byla poměrně ojedinělá, vzhledem k tomu, že ke svým akcím použili výbušniny. Jejich cílem nebyla smrt lidí jiného názoru, ale pokusili se dát najevo svůj nesouhlas s tím, co se dělo.

⁹⁸ BURSÍK, s. 51–71.

⁹⁹ RADOSTA, s. 95.

Civilní obyvatelstvo

Procesy s civilními obyvateli byly obvykle spojeny s nějakou jinou skupinou. Například v procesu organizace Pravda vítězí nebo Světлана bylo odsouzeno množství lidí, kteří se ani nijak na odbojové činnosti nepodíleli. Ohledně obyvatel, kterým se podařilo přejít hranice s tzv. Vlákem svobody, k žádným procesům nedošlo, jelikož hlavní strůjci útěku zůstali v emigraci. Pouze jejich příbuzní v ČSR byli podrobena výslechům.¹⁰⁰

Nechvalně známé byly procesy se členy nekomunistických stran. Těmto lidem byla připisována odbojová činnost, ačkoliv se jí vůbec nedopustili. Tato soudní jednání měla zastrašit nekomunistickou veřejnost a podnítit boj proti třídnímu nepříteli. Nejznámější postavou takového procesu je jistě Milada Horáková. Na přípravě soudu se podíleli sovětsí poradci a samotné soudní jednání bylo obdobou čistek v SSSR ve 30. letech. V průběhu jednání byly do soudní síně přinášeny koše s dopisy, ve kterých veřejnost žádala nejvyšší tresty pro souzené. Obžalovaní byli nuceni naučit se předložené výpovědi. S Miladou Horákovou bylo souzeno dalších dvanáct osob, výsledkem tohoto politického procesu byly čtyři tresty smrti. Trest smrti byl udělen i Miladě Horákové, která byla popravena v Praze na Pankráci 27. června 1950. Justiční vražda ženy mimo SSSR se stala ojedinělou událostí, která vzbudila řadu zahraničních reakcí.¹⁰¹

Skupina bratří Mašínů

Poté, co se bratrům Mašínům a Milanu Paumerovi podařilo dostat do západní zóny Berlína, začalo prakticky okamžitě zatýkání jejich

¹⁰⁰ NAVARA, s. 13.

¹⁰¹ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2001, s. 69.

příbuzných v Československu. Dva členové skupiny, kteří byli při útěku zadrženi, tedy Václav Švéda a Zbyněk Janata, byli ještě v Německu ošetřeni a následně předáni zpět do ČSR. StB v čase pobytu Josefa Mašína v Berlíně plánovala jeho únos, ovšem okolnosti jeho ochrany to nedovolily.¹⁰²

Původní název procesu zněl Mašínové a spol., ale komunistická justice byla v roce 1953 nucena přejmenovat soudní líčení na Ctibor Novák a spol., jelikož orgány západní zóny Berlína odmítly bratry Mašíny vydat. Novák byl strýcem bratří Mašínů, za války spolupracoval s jejich otcem v protinacistickém odboji. Během vyšetřování StB odhalila nepřátelskou aktivitu u dalších 127 osob. Trestní oznámení bylo podáno na 21 osob, především přátel a příbuzných bratří Mašínů. Všichni zadrženi absolvovali tvrdé výslechy. 31. prosince 1954 podal prokurátor žalobu na 18 pachatelů k Nejvyššímu soudu v Praze. Během procesu obvinění opět vypovídali předem naučené fráze, které jim byly vnuceny násilnými výslechy. Rozsudky soud vynesl 29. ledna 1955, u všech obviněných uznal vinu, obžalovaní se nemohli proti rozhodnutí soudu odvolat. Trest smrti byl udělen Ctiboru Novákovi, Václavu Švédovi a Zbyňku Janatovi. Padl jeden trest odnětí svobody na doživotí a dalších čtrnáct osob bylo odsouzeno celkem k 241 letům vězení, tedy přibližně 17 let odnětí svobody pro každého. Dne 2. května 1955 byli Ctibor Novák, Václav Švéda a Zbyněk Janata popraveni, 5. května nahlásilo Ministerstvo spravedlnosti Kanceláři prezidenta republiky, že tresty smrti v případě Ctibor Novák a spol. byly vykonány. Odsouzena na 25 let byla i matka bratří Mašínů Zdena Mašínová, v době věznění byla vážně nemocná a nebyla jí poskytnuta dostatečná lékařská péče, na následky věznění a nemoci zemřela 12. června 1956.¹⁰³

¹⁰² NAVARA, s. 72–75.

¹⁰³ BABKA, VEBER, s. 101–116.

Jak se ukázalo, tak otevřený ozbrojený konflikt mezi Východem a Západem nevypukl, přesto bratři Mašínové i Milan Paumer po určitou dobu sloužili v americké armádě. Milan Paumer se po roce 1989 vrátil zpět do svých rodných Poděbrad, bratři Mašínové zůstali v USA. Posledním žijícím účastníkem z odbojové skupiny je Josef Mašín.

7. Následky ozbrojeného odboje

Soudní procesy měly za následek zvýšení pocitu strachu u obyvatel, kteří s komunismem nesouhlasili. Tito občané si byli vědomi toho, že jakýkoliv odpor proti režimu může být záminkou pro uvěznění. Tuto atmosféru strachu dále podněcovala i tištěná média. Již v roce 1949 vyzývaly nejrůznější úvodníky, ale i celostátní noviny, zejména *Rudé právo* a *Lidové noviny*, k bdělosti a ostražitosti před třídními nepřáteli. Tyto výzvy nepřímo nabádaly k udavačství širokou stranickou základnu, ale i nejširší bezpartajní veřejnost. Často šlo jen o osobní vyřizování účtů než o pravdivá obvinění.¹⁰⁴

Součástí procesů s odbojovými skupinami bylo vždy jejich údajné napojení na některou ze západních rozvědek. Těmito obviněními se vedení KSČ snažilo popřít existenci svébytného domácího odboje. Domácí odboj neměl existovat, vždy měl být veden narušiteli z kapitalistického Západu. Ačkoliv se mnoho odbojových skupin snažilo navázat kontakt se západními agenty, nebo alespoň s československým exilem, tak tyto snahy často vyšly na prázdno. Agenti StB při rozkrývání organizovaných skupin často vystupovali jako konfidenti západní rozvědky a tímto způsobem se snažili z odbojářů dostat co nejvíce informací a jmen členů té které skupiny.¹⁰⁵

Dalším důsledkem odbojové činnosti byla zpřísněná kontrola hranic. Již v dubnu 1951 komunistická vláda zřídila dvě speciální pásma, a to hraniční a zakázané. Hraniční pásmo bylo široké i přes deset kilometrů směrem do vnitrozemí a přístup do této oblasti byl možný pouze na zvláštní povolení. Zakázané pásmo bylo v bezprostřední blízkosti hranic, jeho šířka se ustálila přibližně na dvou kilometrech. V tomto prostoru byl zákaz pohybu civilního obyvatelstva, byla zde vybudována

¹⁰⁴ RADOSTA, s. 47–57.

¹⁰⁵ KAPLAN, PALEČEK, s. 28.

pasivní ochrana hranic, jako ploty s ostnatým drátem, lesní průseky či pruhy ornice, tak aby byly vidět stopy utečenců. Aktivní ochranu hranic představovala Pohraniční stráž, pro jejíž potřebu byly postaveny hlídkové věže. Zaniklé vsi a obce v těchto pásmech byly později srovnány se zemí tak, aby zpustlá stavení nesloužila emigrantům jako přístřeší. Celková rozloha obou pohraničních pásem tvořila až 1,5 procenta celkového území republiky.¹⁰⁶

Zřízením táborů nucené práce, do kterých byli posíláni především političtí vězni, kompenzovala československá komunistická vláda propuštění německých válečných zajatců, ale nejen to, okolí Jáchymova a Příbrami bylo bohatým nalezištěm uranové rudy, kterou Československo posílalo do SSSR. Tábory nucené práce byly svým režimem podobné vězeňskému zařízení. Lidé, kteří byli do táborů posíláni, nemuseli ani spáchat trestný čin. Stačilo pouze podezření, že mohou něco spáchat nebo že nesouhlasí se státním zřízením. Takové nasazení pracovní síly umožňoval zákon č. 247/1948 Sb.¹⁰⁷

Kvůli těmto a podobným opatřením byl ozbrojený odpor relativně brzy potlačen. Samotný protikomunistický odboj se zbraní v ruce lze datovat prakticky výhradně do období padesátých let. Pozdější restrikce vůči odpůrcům režimu mnoho následníků odradilo. Na politických procesech, které probíhaly nedlouho po únoru 1948, bylo zřejmé, že kdo s politikou KSČ nesouhlasí, měl by zvážít své jednání a vystupování.

¹⁰⁶ NAVARA, s. 15.

¹⁰⁷ KAPLAN, Karel, *Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954*, Praha 1993, s. 15–30.

8. Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo studium protikomunistického ozbrojeného odboje v letech 1948–1955. V poválečných letech bylo čím dál více zřejmější, že se Československo pevně zařadí do východního bloku, tedy do bloku zemí, které byly nepřímo ovlivňovány Sovětským svazem. Po převzetí moci komunisty v únoru 1948 na našem území vznikla řada odbojových skupin, které chtěly navrátit Československu demokracii. Šlo jen o prostředky, které pro vytyčený úkol budou použity. Tato práce mapovala hlavně ozbrojený odpor, takže prostředky, které aktéři používaly, byly zbraně a výbušniny, ačkoliv většina skupin se z počátku věnovala i vydávání letáků a jiných protirežimních tiskovin. Koncem čtyřicátých let 20. století se aktivovali demokraticky smýšlející občané a vytvořili mnoho skupin, které se aktivně zapojily do boje proti komunismu. Zpočátku byla činnost ozbrojených skupin zaměřena proti politickým krokům KSČ, postupem času ovšem odbojáři začali vést útoky i proti institucím komunistické strany, aby tak vyvolali strach mezi straníky, kteří se příliš angažovali. Takové jednání je dobře patrné u skupiny Černý lev 777.

Otázka sehnání zbraní pro odbojovou činnost nebyla po válce tak problémová. Mnoho lidí mělo zbraně z dob války ukryté doma, ačkoliv bylo povinností je odevzdat. Partyzáni, kteří se rozhodli bojovat proti nastupujícímu komunismu, měli zbraní velké množství, často také zůstala zachována členská základna těchto skupin, proto bylo později těžké je účinně rozkrývat. Odbojáři často zavražďovali vyzrazené donašeče StB tak, aby je odradili od vynášení informací o jednotlivých spoluobčanech nebo informací o celých skupinách. Takové jednání charakterizovalo odbojovou skupinu Hory Hostýnské. Nejradikálnější se zdál postup skupiny bratří Mašínů, jejíž činnost není jednotně hodnocena mezi historiky, ale ani mezi současnými politickými špičkami naší země.

Ještě před únorem 1948 KSČ poměrně pevně ovládala represivní složky státu. Sledováno bylo mnoho obyvatel Československa, kteří byli považováni za reakcionáře. Tito lidé byli často členy demokratických stran, československými vojáky ze zahraničního druhého odboje nebo bývalými partyzány, kteří nespolupracovali s válečným moskevským exilem. I přes tato preventivní opatření se StB nepodařilo zachytit zrod mnoha skupin ozbrojeného odboje. Síť spolupracovníků Státní bezpečnosti byla po několika akcích proti komunismu zesílena. Zahájení provokačních akcí proti členům předúnorových elit netrvalo dlouho a ještě před rokem 1950 proběhlo několik politických procesů, které měly poukázat na morální pochybení odsouzených, ale i na jejich spolupráci se západními zpravodajskými službami či se vzniknuvším československým demokratickým exilem. Tyto vykonstruované procesy měly zastrašit tu část obyvatelstva, která pomýšlela na nějakou formu odporu proti komunismu. Konfidentům StB se také velmi často dařilo infiltrovat do skupin odboje a následně tak dopomoci zatčení co nejvíce jejích členů. Nadcházející soudní procesy měly vzbudit dojem, že samostatně působící domácí protikomunistický odboj fakticky neexistuje, třetí odboj měl být dílem západních zpravodajských služeb, které měly narušit socializaci Československa. Pozdější hustá síť konfidentů StB prakticky zabránila další realizaci ozbrojeného odboje, dalším faktorem, který bezpochyby ovlivnil sílu odboje, byly i vysoké tresty pro dopadené odbojáře. Popravy, doživotní a mnohaleté tresty odradily velkou část následovníků.

Závěr práce tedy musí nutně být, že protikomunistický ozbrojený odboj byl součástí snahy demokraticky smýšlejících obyvatel Československa navrátit do země svobodu. Ačkoliv některé akce lze z lidského hlediska těžko dost dobře pochopit, je nutné je brát jako součást širšího snažení velkého počtu lidí, kteří se rozhodli bojovat proti totalitnímu komunistickému režimu. Pochybnosti o oprávněnosti takového

jednání jsou liché ve srovnání s množstvím justičních vražd občanů, kteří se nedopustili ničeho protiprávního. Rámec dnešní legislativy dává tomuto postoji za pravdu.

9. Seznam zkratk

CIC – Counterintelligence Corps, (Kontrašpionážní sbor)

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

Kčs – Koruna československá

KSČ – Komunistická strana Československa

NDR – Německá demokratická republika

NKVD – Narodnyj komissariat vnutrennich děl, (Lidový komisariát vnitřních záležitostí)

OBZ – Obranné zpravodajství

OV – Okresní výbor

SNB – Sbor národní bezpečnosti

StB – Státní bezpečnost

ÚV – Ústřední výbor

10. Seznam literatury

AUGUST, František. *Ve znamení temna*. Praha 2001.

BABKA, Lukáš, VEBER, Václav. *Za svobodu a demokracii III., Třetí (protikomunistický) odboj*. Hradec Králové 2001.

BURSÍK, Tomáš. *Osud odbojové organizace Černý lev 777*. Praha 2007.

ČAPEK, Miloslav. *Poražení vítězové: kapitoly z třetího odboje*. Praha 2003.

DVOŘÁKOVÁ, Zora, TOMEK, Prokop. *Z letopisů třetího odboje: historický nástin*. Praha 1992.

KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Praha 1996.

KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha 1990.

KAPLAN, Karel. *Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954*. Praha 1993.

KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno 2001.

MALLOTA, Petr. *Rudolf Lenhard* [online]. Ústav pro studium totalitních režimů. Dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/cs/rudolf-lenhard>.

MAŠÍN, Barbara. *Odkaz. Pravdivý příběh bratří Mašínů*. Praha 2005.

MECA, Viktor. *Obrana národa* [online]. Armáda České republiky. Dostupné na: http://www.veterani.army.cz/htm/3_2.html.

MUDROVÁ, Ivana. *Kam značky nevedou III. a další podivuhodné cesty*. Praha 2007.

NAVARA, Luděk. *Příběhy železné opony*. Brno 2005.

NEBOJSA, Bořivoj, TOMEK, Prokop. *Zlatá léta padesátá: pravdivý příběh bratří Mašínů*. Tišnov 1999.

NĚMEČEK, Jan. *Mašínové – zpráva o dvou generacích*. Praha 1998.

PEJČOCH, Ivo. *Hrdinové Železné opony: útěky do svobodného světa s pomocí neobvyklých technických prostředků v letech 1949–1989*. Cheb 2008.

PEJČOCH, Ivo, TOMEK, Prokop. *Agenti – chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Cheb 2010.

PEJČOCH, Ivo, TOMEK, Prokop. *Od svobody k nesvobodě 1945–1956*. Praha 2011.

PEJČOCH, Ivo, TOMEK, Prokop. *Protikomunistické puče: historie pokusů o vojenské svržení komunistického režimu v Československu 1948–1958*. Cheb 2011.

POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice 2003.

RADOSTA, Petr. *Protikomunistický odboj. Historický nástin*. Praha 1993.

TĚŠÍNSKÝ, Zdeněk. *Zapomenutí muži 1948–1989*. Praha 1997.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha 2008.

VEBER, Václav, BUREŠ, Jan. *Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Plzeň 2010.

VLČEK, Tomáš. *Odbojová skupina bratří Mašínových* [online]. Dostupné na: http://www.totalita.cz/odbsk/odbsk_masin_05_00.php.

11. Resumé

This thesis deals with anticommunistic armed revolt which took place in 1948–1955 in its highest rate. Armed defiance was the result of the policy of the Communist Party of Czechoslovakia which persecuted the citizens living in the Czechoslovak Republic in various ways. There was seen the deformation of public lives of those who were not sympathizers with the communist system. The main connecting factor of the Third Revolt was the quest to restore the Czechoslovak democracy. Immediately after 1948, the idea of a new war conflict was lifelike, this time between the East and West. This process was another reason of formation new armed groups. The armed defiance organizations took in Czechoslovakia several operations which got state repressive services to work. These operations were especially pointed either against the particular persons or particular steps of the Communist Party. State police however were successful at uncovering a lot of groups not long after their formation thanks to a dense net of informants. Some groups were primarily products of the State Secret Police which were trying to eliminate hostile persons from the public life. Consequent judicial trials were merely formalities since verdicts had been fixed with the Party authorities in advance. The sentences of convinced people were deterrent in order to discourage possible continuators from the revolt. The political steps, which ran to state borders tightening and full utilization of State Secret Police informants, were instant corollaries of the revolt. The Third Revolt is nowadays legislatively perceived as a positive part of Czechoslovak history although there is still discussion about individual incidents which remain controversial.

12. Přílohy

Klement Gottwald 25. února 1948 mluví k lidem na Václavském náměstí.¹⁰⁸

Velitel Pražského povstání Generál Karel Kutlvašr odsouzen komunistickou justicí na doživotí.¹⁰⁹

¹⁰⁸ [online], http://www.dejepis.com/img/gottwald_vaclavak.jpg, [cit. 8.4.2013].

Kancelář OV KSC v Sedlčanech po bombovém útoku skupiny Černý lev 777.¹¹⁰

Bratři Mašínové a Milan Paumer na konci čtyřicátých let 20. století.¹¹¹

¹⁰⁹ MECA, Viktor, *Obrana národa* [online], http://www.veterani.army.cz/hm/3_2.html [cit. 8.4.2013].

¹¹⁰ BURSÍK, s. 26.

¹¹¹ MAŠÍN, Barbara, *Odkaz. Pravdivý příběh bratří Mašínů*, Praha 2005, s. 30.